

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Petra Matušová

Obraz závislostního chování v literatuře pro dospívající mládež

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod odborným vedením
Mgr. Jaroslava Valy, Ph.D. a uvedla všechny použité literární a odborné zdroje.

V Olomouci dne dubna 2012

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování rad a připomínek.

Obsah

Úvod.....	4
1. Nástin drogové problematiky.....	6
1. 1 Základní terminologie a klasifikace.....	6
1. 2 Vznik a příčiny závislostního chování.....	9
1. 3 Intervence a léčba.....	13
1. 3. 1 Biblioterapie a poetoterapie.....	14
2. Historie zneužívání drog.....	17
2. 1 Historický vývoj návykových látek.....	17
2. 2 Současné trendy v České republice.....	18
2. 3. Slovníček slangových výrazů narkomanů.....	20
3. Náhled do světové literatury o drogách.....	23
3. 1 Literatura o drogách 19. století a 1. poloviny 20. století.....	23
3. 2 Literatura o drogách 2. poloviny 20. století.....	24
4. Literatura pro děti a mládež.....	26
5. Charakteristika vybraných titulů literatury o drogách.....	29
5. 1 Autobiografické tituly.....	29
5. 1. 1 Vím, o čem mlčím.....	32
5. 1. 1. 1 Vím, o čem mlčím – dějová linie.....	33
5. 1. 1. 2 Vím, o čem mlčím – analýza titulu.....	34
5. 1. 2 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959.....	38
5. 1. 2. 1 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959 – dějová linie...38	
5. 1. 2. 2 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959 – analýza.....	39
5. 2. Tituly inspirované skutečnými událostmi.....	41
5. 2. 1 Memento.....	43
5. 2. 1. 1 Memento – dějová linie.....	44
5. 2. 1. 2 Memento – analýza titulu.....	45
5. 3 Imaginativní tituly.....	48
5. 3. 1. Perníková věž.....	51
5. 3. 1. 1 Perníková věž – dějová linie.....	51
5. 3. 1. 2 Perníková věž – analýza titulu.....	52
5. 3. 2 Monarcha Absint.....	54

5. 3. 2. 1 Monarcha Absint – dějová linie.....	55
5. 3. 2. 2 Monarcha Absint – analýza titulu.....	56
Závěr.....	59
Seznam použité literatury.....	61
Přílohy.....	65
Anotace.....	69

Úvod

„Nejde o to, jak žít ve světě bez drog, ale jak žít ve světě s drogami. Vždycky tu byly a budou a jde jen o to, jak s tím naložíte.“

(Ondřej Hejma)

Pro úvod do této práce jsem si zvolila výrok známého českého zpěváka a skladatele Ondřeje Hejmy, jenž se nijak netají svým kladným vztahem k drogám. Ve dvou krátkých větách shrnul pocity dnešní mladé generace, která se téměř na každém kroku setkává s fenoménem drog. Na návykové látky narazíte prakticky na všech místech, není problém si je opatřit na základní či vysoké škole, na ulici či v klubu. Když se v roce 1989 Radek John, jeden z prvních českých autorů věnující se beletrii o drogách, vsadil, že během půl hodiny sežene na pražském Václavském náměstí jakoukoliv drogu, tak zřejmě ani on netušil, že za dvacet let si ji během této časové lhůty dokáže opatřit téměř v každém městě České republiky.

Návykové látky jsou přitažlivé téma, skrývají v sobě tajemství, vzrušení, zábavu, volnost, tedy to, po čem touží každý mladý člověk. Na tuto skutečnost zareagovala také česká i zahraniční literární tvorba a začala produkovat příběhy týkající se drogových závislostí. Tyto texty mají různou kvalitu, za jejich vydáním stojí ostřílení autoři, ale mnohdy i sami uživatelé drog, kteří chtějí svou výpověď odradit své následovníky od experimentátorství. Právě nepřeborné množství těchto titulů na českém trhu mě přivedlo na myšlenku proniknout hlouběji do „drogové literatury“. Pokusit se získat ucelenější pohled na texty, které jsou předkládány mladým lidem jako reálný obraz světa drog.

Přiznávám, že až to dnešní doby jsem neměla s tímto typem literatury téměř žádnou zkušenost, i ty nejznámější tituly jako Memento či My děti ze stanice ZOO jsem držela v rukou poprvé až při vzniku této práce. Možná právě proto pro mě bylo poznávání nových literárních možností zajímavé a díky svému studijnímu oboru speciální pedagogika a český jazyk jsem získala detailnější pohled do dvou pro mě tolik zajímavých disciplín. Právě jejich spojením vznikl tento text, který by měl shromáždit

poznatky jak z oblasti speciální pedagogiky, konkrétně etopedie, pod níž právě spadá pojem závislostní chování či drogová závislost, tak převážně z literatury zabývající se drogovou problematikou.

Diplomová práce se skládá z teoretické části, v níž charakterizujeme drogovou problematiku z odborného hlediska, ve stručnosti popisujeme historický základ vývoje návykových látek a současný stav v České republice. Na tuto část navazuje nástin literatury věnující se drogám ve světovém kontextu od konce 18. století, kdy začaly vznikat první texty věnující se tomuto tématu.

Poté přecházíme k hlavním pasážím textu, které mají za úkol shrnout vývoj literatury o drogách v posledních dvaceti letech. Seznámíme se s vybranými tituly, které charakterizují jednotlivé přístupy této literatury a podrobněji zhodnotíme vybrané knihy, jež nesou základní rysy tvorby. Hlavním cílem této práce je vypořádat a popsat základní literární přístupy a jevy, které se vyskytují v literatuře s drogovou tematikou.

Očekávám, že tato práce poslouží jako přehled literatury týkající se závislostního chování pro všechny, které tento jev zajímá.

1. Nástin drogové problematiky

V následující části textu se pokusíme o objasnění pojmu závislost, droga, typy drog, v krátkosti nastíníme dopady závislostního chování na životní styl člověka, příčiny vzniku a charakteristické znaky toxikomanie.

1. 1. Základní terminologie a klasifikace

Toxikomanie či narkomanie patří do skupiny poruch vznikajících na základě sociální patologie, rovněž je nazýváme jako poruchy chování se sociálním základem. Jsou charakteristické narušením výchovného prostředí, sociálních vztahů, hodnotového žebříčku. Vědecký obor, který se zabývá obecně poruchami chování a jejich příčinami se nazývá etopedie. (Monatová, 1997) Etopedii řadíme do soustavy speciálněpedagogických disciplín, jejím úkolem je „*výchova a vzdělávání sociálně narušených, obtížně vychovatelných jedinců. Sleduje příčiny a projevy chování člověka mimo společenskou normu a hledá reedukační opatření a možnosti.*“ (Kremličková, Novotná, 1997) Problémové chování, kterým se zabývají etopedičtí pracovníci, můžeme dělit do tří hlavních proudů na poruchy chování disociálního rázu, asociálního rázu a antisociálního rázu. Do první skupiny řadíme zlozvyky, vzdorovitost, neposlušnost, negativismus, lež, krádeže, záškoláctví a útěky. Asociálním chováním rozumíme krádeže, záškoláctví a útěky v případě, že jsou vázány na starší školní věk a jsou spojeny s porušováním zákona, dále pak závislostní chování, které nevykazuje společenskou nebezpečnost. Antisociální chování již zasahuje široké okolí jedince, patří sem závislostní chování spojené s porušováním zákona, agresivní a destruktivní činnost, organizovaný zločin, sexuální úchytky a aberace. (Monatová, 1997)

Problémům působených alkoholem i jinými návykovými látkami, včetně těch nejzávažnějších, u dětí a dospívajících v České republice po roce 1989 přibývalo. Vzrostly také problémy působené hazardní hrou. Úměrně tomu musí růst naše úsilí v oblasti prevence. (Nešpor, Provazníková, 1999, s. 5) S různými druhy závislosti se setká každý

z nás, jsou nevyhnutelným průvodním jevem socializace člověka. „Člověk se může stát závislým téměř na čemkoli, i když jsou podstatné rozdíly v tom, jak závislosti vyvolal a jaké pohnutky k jejímu vzniku vedly. Člověk může být závislým na chemické substanci, na ideji, na jiném člověku, na určitém druhu prostředí. Závislost je vždy reakcí na náročnou situaci, kterou člověk nezvládl běžnými prostředky, a zvolil proto relativně nejpřístupnější řešení složitých problémů.“ (Kremličková, Novotná, 1997, s. 45) Pokud budeme dále hovořit o droze jako o chemické substanci, měli bychom si nejdříve samotnou drogu definovat. Světová zdravotnická organizace (WHO) popisuje drogu jako jakoukoliv substanci, která mění po vpravení do živého organismu jednu či více jeho funkcí. Liba (2004) definuje drogu jako jakoukoliv látku, upravenou surovinu nerostného, rostlinného nebo živočišného původu, která je po vstupu do živého organismu schopna změnit jednu nebo více jeho funkcí.

Světová zdravotnická organizace rovněž vymezila a klasifikovala nejznámější typy drog, rozdělila je do osmi skupin, ke každé skupině doplnila nejtypičtější představitele a psychické a somatické projevy, které látka vyvolává. V hrubém nástinu uvádíme tuto klasifikaci v následujícím textu.

Klasifikace drog dle typu závislosti (WHO)

1. Alkoholovo-barbiturátový typ

- všeobecně uklidňující a tlumivý, uvolňující úzkost a napětí, zbavující zábran
- poruchy chůze, třes rukou, dráždivost, zakalení vědomí, ochromení dechu, šok, selhání oběhu, smrt

2. Amfetaminový typ (ectasy či speed)

- nažloutlý prášek či tabletky, které se mohou šňupat či polykat
- všeobecný vzestup aktivity se vzrušeností a nutkavostí mluvit, povznesená nálada, sexuální a finanční odložení zábran, nespavost, ztráta chuti k jídlu. Častý výskyt u lidí, kteří jsou vystavení velkému pracovnímu zatížení, např. manažeři, politici, umělci,

sportovci.

- bludné vnímání paranoidního obsahu, taktilní, optické a akustické halucinace, motorické automatismy, pohybové stereotypy, křeče

3. *Halucinogenový typ (LSD, lysohlávka a další houby)*

- velmi silný účinek, proto je zapotřebí zvláštní materiály nosičů, např. malé pijáky či kousky plsti, resp. kostky cukru, na které se LSD nakape. Nabízí se také v malinkých tabletkách.

- zrakové a sluchové bludné vjemy, časové a místní poruchy orientaci

- úzkost a stihomam na základě poruch vnímání, poruchy vlastního já, extrémní vzestup krevního tlaku

4. *Cannabisový typ (marihuana, konopí, hašiš)*

- nejrozšířenější droga, užívá se kouřením, pečení koláčků, inhalování z vodních dýmek

- krátké zvýšení podnětů, později uklidnění. Konzument je duchem nepřítomný, má pocit, že čas plyne pomalu. Při chronickém užívání dochází k psychotickým symptomům s prožitky odosobnění a neskutečnosti

- zakalené vědomí, problémy s dýcháním, poruchy motorické koordinace, křeče

5. *Opiátový typ (heroin, opium, morfin, kodein, dolsin)*

- šnupe se, kouří nebo podává nitrožilně injekcemi, často vyvolává suicidální myšlenky

- transcendentální únik s pocitem tepla podobný orgasmu, redukce bolesti, agrese a strachu před konfrontací s reálným světem

- dýchací potíže, podchlazení, pokles krevního tlaku, poruchy srdečního rytmu, slabé reflexy, plicné edém, křeče, smrt

6. *Inhalační typ (rajský plyn, toluen)*

- inhaluje se z balónek, plastikových sáčků, kondomů

- utlumení pocitu bolesti, lehce povznesená nálada, podroušenost, přehnané emocionální reakce, změněné smyslové vnímání
- nevolnost, zvracení, křeče, porucha krvetvorby, bezvědomí v důsledku nedostatku kyslíku, poškození mozku

7. Kokainový typ (kokain, crack)

- většinou se šnupe, popř. vtírá do dásní
- všeobecná stimulace, povznesená nálada, zvětšený pocit sebehodnocení, malá chuť k jídlu a ke spánku, stupňování sexuálního prožitku
- zrakové halucinace nebezpečného charakteru, úzkost, bludy a stavy vzrušení (Göhlert, Kühn 2001, s. 50 – 79)

1. 2 Vznik a příčiny závislostního chování

Samotný kontakt s drogou ještě nemusí nutně vyvolat závislost. V prvním stádiu, kdy vznikají první zkušenosti s drogou, hovoříme o návyku. Ten můžeme chápat jako *touhu, nikoli nutkání po neustálém kontaktu s drogou nebo s činností pro příjemný pocit, který vyvolává. Dále jako stav, který nevyvolává zvyšování dávek a konečný stav pouze psychické závislosti bez příznaků somatických, tedy většinou bez abstinčních příznaků.*“ (Kremličková, Novotná, 1997, s. 39) Od návyku k závislosti ale není daleká cesta, což bývá častým omylem experimentátorů s drogou. *„Závislost je vnímána jako závažnější stav psychického a somatického rázu vyplývající z opakovaného kontaktu s drogou nebo činností závislost vyvolávající. Je charakterizována změněnými reakcemi a projevy chování obsahující nutkání a puzení k opakovaným kontaktům s drogou. Závislost je nezvládnutelná vůlí a racionálními argumenty bez odborné pomoci.“* (Kremličková, Novotná, 1997, s. 40) Další definici závislosti nabízí WHO: *„Závislost na drogách je definována jako stav fyzické a psychické vazby jedince na jednu nebo více drog se škodlivými následky jak pro jedince, tak pro společnost.“* Jako podařenou vnímáme také definici české dvojice autorů, která se zabývá touto problematikou. Marhounová s Nešporem (1995) chápou syndrom závislosti můžeme chápat skupinu

fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky má u daného jedince přednost před jiným jednáním, kterého si dříve cenil více.

Pokud se člověk dostane do užšího kontaktu s drogou, doprovodné jevy na sebe nenechají dlouho čekat. Právě díky nim si může okolí všimnout měnícího se chování, přehodnocení životních postojů či změně zájmů experimentátora s drogou. Tyto příznaky jsou jedním z nejdůležitějších diagnostických kritérií, podle kterých usuzujeme na problémy se závislostí.

Příznaky závislosti

Základními příznaky, s nimiž se můžeme setkat u začínajících narkomanů, jsou:

- dítě má přátele nebo známé, kteří berou drogy
- typický zápach, zanedbává péči o zevnějšek, vypadá nezdravě, neduživě
- krádeže ve třídě a domácnosti, narůstající potřeba peněz
- třes, oční příznaky
- pocity pronásledování, náladovost, podrážděnost, tajnůstkářství, úzkosti a deprese
- útoky z domova, zhoršení chování, ztráta zájmů, horší soustředění a paměť
- nevolnost, zvracení, náhlá změna jídelních návyků. (Nešpor, 2001, s. 80-83)

Tyto příznaky mohou vyzorovat rodiče dítěte, učitelé, přátelé. Jedná se pouze o prvotní jevy, které se při včasném podchycení nemusí dále rozvíjet, je zde tedy velká šance na celkové překonání závislosti.

Příznaky nejvyšší závislosti:

- dítě přiznává užívání drog
- příznaky závislosti – jsou přítomny alespoň tři ze šesti znaků: 1. Silná touha nebo nutkání užívat návykovou látku. 2. Zhoršení sebeovládání. 3. Tělesné odvykací potíže. 4. Zvyšování dávek. 5. Zanedbávání zájmů. 6. Pokračování v užívání drogy.
- drogy nebo její metabolity se prokážou laboratorně

- o užívání drogy u dítěte vám řeknou spolužáci, učitelé, sousedé nebo jiné osoby z okolí
- jizvy po vpichu v průběhu povrchových žil. (Nešpor, 2001, s. 80-83)

Příznaky vyšší závislosti již nedávají příliš šancí pro zvládnutí problémy bez podpory speciální institucí a organizací.

Také jednotlivé typy drog mají své specifické příznaky, podle nichž dělíme narkotika do několika skupiny. Pro ilustraci můžeme uvést například odlišné účinky pervitinu, po němž dochází k aktivizaci organismu, a heroinu, který dostává experimentátora do stavu klidné blaženosti.

Známky ovlivnění návykovou látkou:

- alkohol – obecně známý obraz opilosti
- léky – mluví nezřetelně, je utlumené, zhoršená pohybová souhra a rovnováha
- pervitin – nadměrná a bezúčelná aktivita. Rozšířené zornice. Pocity pronásledování. Po odeznění působení nastupuje dlouhý, i vícedenní spánek, někdy spojen s depresí.
- halucinogeny (např. LSD) – poruchy vnímání, halucinace, iluze, podivné a nesmyslné chování, pohrouženost do vlastního světa, zmatenost. Zornice bývají rozšířené. Po odeznění účinků mohou přetrvávat duševní potíže, např. deprese.
- Heroin – utlumenost, spavost, zúžené zornice. Pomalý dech, řeč je často nesrozumitelná. Euforie bývá střídána s nezájmem a někdy i depresí.
- Těkavé látky – zápach příslušné těkavé látky z dechu a oděvu. (Nešpor, 2001, s. 80-83)

Tak jako ke každému jednání v lidském životě, potřebuje také drogově závislý ke svému chování nějakou příčinu, podnět. Mezi nejčastější příčiny experimentování řadíme:

- zvědavost, nové zkušenosti
- navození libých pocitů
- touha po úniku z nepříjemné reality
- potřeba relaxace, klidu

- utlumení bolesti, hladu, zimy, zdravotních potíží
- navození bdělosti, spánku
- touha po přátelství, kolektivu
- tlak party, vrstevníků
- nuda, hrdinství, dobrodružství, touha zaujmout
- potřeba ztotožnit nebo podobat se vzoru (film, sport)
- podlehnoutí tlaku reklamy, médií (Bruno, 1996)

Dlouhodobým zájmem odborné veřejnosti o narkomany se vyzorovaly také vlastnosti, které se přímo či nepřímo mohou podílet na vzniku závislosti. Samozřejmě jen charakteristické rysy osobnosti nestačí k tomu, aby se člověk stal závislým na drogách, přesto však s kombinací s již dříve objasněnými příčinami často bývají prvotním impulzem k vyhledávání kontaktu s návykovými látkami.

K rizikovým vlastnostem patří:

- nezdrženlivost
- impulsivní jednání
- psychická nestálost
- psychopatické rysy osobnosti
- emoční labilita, nezralost
- špatná schopnost vyjádřit se a porozumět vlastním emočním stavům
- nízký práh tolerance vůči frustraci (Bruno, 1996, s. 25)

Kromě rizikových vlastností se v odborné literatuře setkáváme také s pojmem ohrožené skupiny lidí. Tímto termínem rozumíme skupiny lidí, u nichž se dá předpokládat vyšší procento možnosti kontaktu s drogou, ať již v důsledku životního stylu či předchozí výchovy v rodině. Osobami ohroženými rozumíme:

- mladí lidé s vazbami na instituce
- osoby s předčasně ukončenou školní docházkou a záškoláci
- děti v ústavní péči
- mladiství pachatelé trestné činnosti
- ohrožené rodiny (problémové rodiny, kde rodič užívá alkohol, drogy, konflikty a

- násilí v rodině, ekonomické problémy)
- mladí lidé bez domova
 - mladí lidé v deprivovaných lokalitách (hustota osídlení, stupeň kriminality, dostupnost služeb, životní podmínky)
 - Etnické menšiny a přistěhovalci (Šťastná, Šucha, 2010)

1. 3 Intervence a léčba

V krátkosti si ještě shrneme možnosti a zásady léčby drogově závislého člověka. Léčba sama o sobě je dobrovolná, trvá několik měsíců v závislosti na rozsahu poškození fyzické a psychické stránky osobnosti daného narkomana. Samo odvykání v institucionálních zařízeních je spojeno s odvykacím syndromem či abstinenčním syndromem, který může být charakterizován jako soubor přítomných fyzických, někdy také psychických příznaků v případě, kdy organismus není intoxikovaný drogou. Jeho výskyt závisí na stupni vytvořené fyzické závislosti.

Abstinenční syndrom představuje jednoznačný indikátor fyzické závislosti. Dále je doprovázen fyzickými a psychickými reakcemi organismu a dochází k detoxikaci organismu. Fyzickou (somatickou závislost) definujeme jako jev začlenění drogy do procesu látkové výměny metabolismu, jako přizpůsobení se organismu nové úrovni homeostázy. Organismus následně bouřlivě reaguje na narušení této homeostázy, dochází k nevolnostem, slzení, pocení, kolísání tělesné teploty, psychomotorickému nepokoji, změnám krevního tlaku a pulzu, bolestem hlavy atd. Psychickou závislostí rozumíme neodolatelné nutkání v době, kdy droga neuspokojuje psychickou potřebu člověka. Jde o změnu duševního stavu subjektu následkem opakovaného podávání drogy, které je doprovázeno různě intenzivně vystupňovanou touhou opět drogu užívat. Váže se na racionální, emocionální, behaviorální i sexuální oblast. Dále se můžeme setkat s termínem abúzus, který Liba můžeme charakterizovat jako nadměrné užívání nebo zneužívání drog (léčiv) s negativními důsledky na fyzickou a psychickou výkonnost člověka. (Liba, 2004)

Prvky detoxikace:

- toxikologické, somatické i psychiatrické vyšetření (informace o druhu látky, která byla aplikována)
- zajistit bezpečnost pacienta
- psychoterapie a léčba prostředím (emoční podpora sympatizujícího druhého člověka, motivace, pohodlí, suché a teplé prostředí)
- farmakoterapie
- prostředí, kde nejsou dostupné návykové látky
- rodinná terapie (hlavně u dětí a dospívajících, kde jsou alespoň částečně uchovány rodinné vztahy)

(Bruno, 1996, 40 – 41 s.)

Psychoterapeutické techniky v léčbě závislostí

- Psychodrama
- Muzikoterapie
- Arteterapie
- Gestalt terapie
- Skupinová terapie
- Poetoterapie
- Biblioterapie

1. 3. 1 Biblioterapie a poetoterapie

U posledních dvou termínů bych se chtěla zastavit trochu déle vzhledem k účelu tohoto textu. Oba termíny se spolu prolínají, většinou si používají jako psychoterapeutická technika společně.

Biblioterapie

„Pod pojmem biblioterapie rozumíme v užším slova smyslu systematické terapeutické působení na psychicky, somaticky a sociálně narušené jedince prostřednictvím prózy.“

(Müller, 2005, s. 151) Jde tedy o cílené, aktivní působení na volní vlastnosti jedince,

kteře se snažíme ovlivnit a formovat určitým směrem. Biblioterapie má logický a úzký vztah ke všem arteterapeutickým disciplínám, zejména k poetoterapii. Mezi další arteterapeutické, neboli expresivní terapeutické disciplíny řadíme např. muzikoterapii, teatroterapii, ergoterapii, taneční terapii.

„Termínem expresivní terapeutické disciplíny rozumíme skupinu terapií, které se aplikují v edukačním procesu k záměrné enkulturaci osob, které jsou z důvodu subnormální funkčnosti či organického poškození vlastního organismu, nebo z důvodu významných kulturních či sociálních odlišností znevýhodněni ve společenském životě.“ (Müller, 2005, s. 28) Můžeme zde tedy hovořit o využívání uměleckých (hudba, výtvarno, pohyb, tanec...) prostředků za účelem pozitivní změny chování dané osobnosti.

„U biblioterapie se účinnost slova odvozuje především od linie příběhu, jako nosný prostředek tedy chápeme především děj, popř. cílené přehrávání rolí, kdy dochází k odosobnění postav, nebo naopak k jejich vitalizaci. Biblioterapii řadíme do tzv. relaxačních a imaginativních technik, které se v současnosti používají nejvíce na psychiatrických klinikách. V nejbližší době se však začne biblioterapie zřejmě nabývat rovněž pedagogických rysů, což můžeme dát do souvislosti se vzrůstající úlohou prevence a zvyšování důležitosti pedagogické stránky lékařství.“ (Müller, 2005, s. 152) Tentýž autor dodává, že *„biblioterapie se zaměřuje na klienty s psychosomatickými problémy, v praxi však daleko překračuje tyto mantinely a je využívána u širokých vrstev společnosti v délce celého lidského života.“* (Müller, 2005, s. 153)

„Biblioterapii můžeme členit na dvě základní složky – aktivní (cílená) a necílená. V aktivní části jsou klientovi nabídnuty konkrétní data, knihy, ukázky, se kterými se dále pod dohledem terapeuta pracuje. Ve speciální pedagogice se využívá rovněž biblioterapie necílená, v níž má četba navodit u klienta pocity klidu, jistoty, bezpečí, koncentrace. Další členění klade důraz na formu tichou a hlasitou. Tichá forma zahrnuje pasivní, tiché čtení za účelem získání vlastních prožitků z četby. Hlasitá formou se vyznačuje ozvučenou produkcí určitého díla, většinou ve skupině. Naproti skupinovému čtení stojí biblioterapie individuální.“ (Müller, 2005, s. 152)

Pokud přistoupíme k samotné práci s textem, můžeme pracovat s několika doporučenými metodami. Vlastní invenci se však meze nekladou. V odborné literatuře se setkáváme se základními dvěma způsoby využívání knihy. „*Na jedné straně vlastní čtení a předčítání daného literárního textu a na straně druhé dokončování či tvorba nového literárního textu (dílčím postupem může být např. hledání osobního i společenského významu přísloví, citovaných částí knihy).*“ (Müller, 2005, s. 31)

Poetoterapie

Platí pro ni výše zmíněné. Pro uplatnění v praxi se doporučuje například zadat pacientům, aby si do příštího sezení každý připravil nějakou báseň. Sejdou se tak citově hluboké, byť někdy neumělé verše, říkadla, rýmovačky atd. Po přečtení básně je možné se skupiny ptát, jaké pocity v nich ta která báseň vyvolala, jestli někdo cítí podobně, komu z přítomných by chtěli báseň věnovat atd.

Poetoterapie u závislých pomáhá uvědomovat si emoce a komunikovat. Sdílení pocitů může zvýšit kohezi a zájem o druhé. U nás tuto techniku používáme spíše v komunitě závislých žen. (Nešpor, Csémy, 1996, s. 90)

2. Historie zneužívání drog

Rozličné druhy drog najdeme ve společnosti již po několik tisíciletí. V následující kapitole se pokusíme v krátkosti přiblížit vývoj návykových látek ve světě. Ve druhé části kapitoly si zmapujeme současnou situaci s narkotiky v České republice.

2. 1 Historický vývoj návykových látek

První zmínky o používání drog pro jejich příjemné účinky se začaly objevovat na asijském kontinentu v období středověku, většinou souvisely s kulturou dané společnosti a byly tolerovány. Asi nejnámější omamnou látkou středověku bylo konopí, které ve Staré Číně tvořilo společně s rýží, sojovými boby, prosem a ječmenem pět základních plodin. Ovšem jinak se již dva tisíce let pěstuje prakticky po celém světě pouze pro své drogové účinky. O konopí se můžeme dočíst také v zápiscích o starých Asyřanech (9. st. př. n. l.), avšak největšího rozmachu se konopí dostalo v Indii, kde je zařazováno mezi pět posvátných rostlin. Hojně je rovněž spojováno s náboženstvím, např. hinduisté si konopí pěstují sami doma pro rituální účely, v buddhismu hraje konopí významnou roli při skupinové meditaci. Doložená historie konopí setého čítá již šest tisíc let. Další celosvětově zneužívanou látkou je opium, které se vyrábí ze zaschlé šťávy z nezralých makovic. Patří do skupiny opiátů a jeho historie čítá čtyři tisíce let. Již podle řeckých bájí podala bohyně Demeter svému lidu mák přinášející spánek. Od 4. st. př. n. l. je opium uznávaným lékem proti bolesti, doporučovali jej již Hippokrates či Galenos. Ve světě jsou rovněž dobře známy tři opiové války, které v 19. století prohrála Čína ve snaze omezit dovoz opia do své země. Velký rozmach opiátů přichází na konci 19. století, kdy se izoluje morfin, kodein a heroin. Heroin je znám jako nejtvrďší droga, na níž si lze vypěstovat závislost již po jedné aplikaci. Zároveň je drogou nejdražší, tudíž i nejatraktivnější pro obchodníky. (Keulusová, Y., 1990)

Dic Baboian (1974) uvádí, že společensky oblíbenou drogou je především kokain, jehož provází mýtus o jeho nenávykovosti a mýtem o tom, že je zneužíván světovou smetánkou, lidmi bohatými, inteligentními, úspěšnými a sofistikovanými. Kolébkou kokainu jsou Spojené státy americké, původcem je keř *Erythroxylon coca*, kterého je známo přes 200 druhů. Kokové se dříve převážně žvýkaly, až v roce 1859 byl kokain

izolován ve své čisté podobě, jeho obliba stoupá ve 20. a 30. letech 20. století. Listy koky se zpracovávají také na výrobu léků a colových nápojů.

Jedny z nejzákeřnějších látek jsou halucinogeny, které, jak je již podle názvu zřejmé, vyvolávají halucinace, tedy vidiny či přeludy. Jsou známy již několik tisíc let, dříve byly používány především pro rituály a kultovní účely. V oblasti halucinogenů rostlinného původu je dnes známo více než 118 rostlin, hub a kaktusů, které lidé prokazatelně zneužívají. Pro zajímavost můžeme ještě uvést žvýkání betelu s arekovými ořechy, jde o tradiční metodu v Asii a Africe, při které se do listu betelu zabalí arekový ořech s hašeným vápnem nebo vápnem z lastur. Další zvláštností je tzv. Katha jedlá, malý keřík u něhož se opět žvýkají listy, která je zneužívána především v Jemenu a Etiopii. (Keulusová, Y., 1990)

Dříve měla každá droga svou vymezenou úlohu, používala se jako lék i jako droga s přesně danými pravidly a tradicemi. Většinou bylo také známo, jak účinky drogy využívat, jak negativní vlivy regulovat. Zvědavému lidstvu ale nestačily drogy ve své přírodní podobě, a tak se začaly postupně vyrábět synteticky – v čisté formě. Významným milníkem v historii omamných látek bylo datum 1853, kdy je vynalezena injekční jehla. Další velký rozmach přichází ve dvacátém století, ve kterém je syntetizováno mnoho léků, které se hodí pro zneužívání, tak vzniklo například LSD. V České republice se drogou označoval především alkohol, v 80. letech došlo k nárůstu spotřeby marihuany. Opravdově se drogám u nás začalo dařit až po roce 1989, kdy se k nám dostaly drogy prakticky všeho druhu, jejich distribuce se stává nekontrolovatelnou a mladí lidé snadno podlehnou. (Keulusová, Y., 1990)

2. 2 Současné trendy v České republice

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR z roku 2010 uvádí, že v současné době nese odpovědnost za tvorbu a naplňování protidrogové politiky vláda ČR. Jejím hlavním poradním orgánem je Rada Vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Od 1. ledna 2010 se rovněž pozměnila legislativní úprava v právní úpravě drogových trestných činů. Nová úprava také diferencuje drogy podle zdravotních a společenských

rizik, rozlišuje pěstování konopí pro vlastní potřebu a jeho držení pro vlastní potřebu z důvodů léčebných. Z výzkumů z posledních tří let vyplývá, že zkušenosti s užitím nelegálních drog v obecné populaci se udržují na stabilní úrovni, nejčastěji užívanou nelegální drogou jsou konopné látky (23-34 %), následované extází (4-10 %). Navíc užití konopných látek v posledním roce uvedlo 10-15 % respondentů, užití jiných nelegálních drog méně než 4% dotázaných dospělých. Mladí dospělí ve věku 15-34 let vykazují vyšší míry prevalence – přibližně pětina má zkušenost s konopnými látkami v posledním roce, 2-4 % s extází, cca 2 % s halucinogenními houbami a 1-2 % s pervitinem. Ze statistik vyplývá, že nejfrekventovanější drogou na území České republiky jsou konopné látky, k nimž je také česká veřejnost nejvíce tolerantní. Z průzkumů zaměřených na postoje veřejnosti k užívání drog vyplývá, že nadpoloviční většina české populace podporuje legalizaci pěstování a držení konopných látek, a to především pro léčebné účely. (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2010)

Počet uživatelů drog v Registru žádostí o léčby hygienické služby v posledních letech roste. V roce 2010 vyhledalo léčebné služby 9005 uživatelů drog, tj. přibližně o 200 více než v roce předchozím. Žadatelům o léčbu dlouhodobě dominují uživatelé stimulancií, kteří byli nejpočetnější skupinou mezi všemi žadateli (62,9 %), druhou nejpočetnější skupinou jsou uživatelé opiátů (23,1 %). Je patrné mírné stárnutí populace žadatelů o léčbu, jejich průměrný věk se za poslední dekádu zvýšil o více než čtyři roky na 27,3 let. Ženy tvoří stabilně třetinu žadatelů o léčbu. Nejvyšší počet žadatelů vykazuje Ústecký kraj a Praha. Péči o drogově závislé se v České republice zabývají psychiatrická oddělení, nemocnice, existuje také více než 100 nízkoprahových zařízení a programů pro uživatele drog a 7 AIDS center. (Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2010)

V posledních pěti letech se stávají nejvíce dostupnými drogami na českém trhu marihuana, pervitin, zvyšuje se obliba a dostupnost kokainu:

- marihuana: pěstuje se na území České republiky, je určena pro domácí trh. Pěstuje se pod umělým osvětlením, podílí se na něm především osoby vietnamského původu.

- pervitin: vyrábí tuzemští výrobci v malých domácích laboratořích. Dochází k produkci pervitinu ve stále vyšším objemu, na kterém se podílí cizinci z Vietnamu a Albánie.
- kokain: vyskutuje se zejména v prostředí zábavy a nočního života. K pašování přes hranice se využívají tělní dutiny kurýrů (tzv. polykači). Kurýři dovážejí kokain přímo z Jižní Ameriky nebo ze zemí západní Evropy.
- heroin: poptávka po něm je na českém trhu saturována prostřednictvím menších zásilek do 10 kg, které jsou před samotným prodejem na ulici ředěny (paracetamolem nebo kofeinem).

Z policejních zdrojů vyplývá, že v ČR bylo v roce 2010 stíháno pro drogové trestné činy přibližně 2,4 až 2,5 tisíc osob. Odsouzeno bylo necelých 1,7 tisíc osob. Ženy tvoří 15% pachatelů drogové trestné činnosti. Nejvyšší podíl trestných činů (cca 80 %) je spojen s výrobou, pašováním a prodejem drog. Mezi kraje s nejvyšším relativním výskytem drogové trestné činnosti patří Praha, kraj Středočeský, Karlovarský a Ústecký. Pod vlivem návykové látky bylo v roce 2010 spácháno celkem 19,6 tisíc (16,6%) z celkového počtu 117,7 tisíc trestných činů, z nich 17,3 tisíce (14,7 %) pod vlivem alkoholu, 2,3 tisíce (1,9 %) pod vlivem nealkoholových drog.

(Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2010)

2.3 Slovníček slangových výrazů narkomanů

Anča, Graš, Gandža, Kanabis, Roští, Tráva, Travka, Zelenina, Zelí, Zelíčko - marihuana

Acid, Budha, Kyselina, Mikráč, Papírek – LSD

Adam, Extoška – extáze

Apač – diazepam

Bahno, Čokoláda, Haš, Hovno, Kostička, Král, Mejdličko, Plastik, Šit – hašiš

Bělouš, Cukr, Kokeš, Koks, Kokos, Pudr, Sníh – kokain

Čoko, Eič, Háčko, Herák, Héro, Herodes, Kůň – heroin

Ice, Péčko, Pergo, Peří, Perník, Peršing, Piko, Rakety, Speed – pervitin

Lovec lebek – směs marihuany a hašiše

Dé, Déčko – dolsin

Éef, Efáče – efedrin

Emko – morfin

Houbičky, Houby – lysohlávky

Káčko – kodein

Techo, Tuleň – toulén

Thajská kočka – bílý heroin

Joint – cigareta z konopí

Materiál, Matroš - droga

Zob – tablety

Bedna – jedno balení léků

Zlatá dávka – dávka, kterou si závislý aplikuje k záměrnému předávkování a ukončení života

Vercajk – pomůcky k aplikaci drog (lžička, stříkačka, voda, droga...)

Kanál, Potrubí – žíla

Artilerie, Braunka, Buchna, Oranžáda, Peříčko, Práskačka, Pumpy, Špendlíky – injekční stříkačka

Pichna, Včelička – injekční jehla

Blecha – stopa po injekci

Nadrat se, Naprásknout se, Nastřelit, Sjet se, Sfouknout se, Střelit si, Šlehnout si, Zobat – aplikovat si drogu

Nášup, Nášňup – šňupnutí drogy

Bouchnout si, Naprdnout se, Násmah, Nášleh – injekčně si aplikovat drogu

Sjetí lajny – šňupnutí tvrdé drogy

Přestřel, Přešleh, Přebuch – předávkování se

Frčet, Jízda – být pod vlivem drog

Dojezd – stav při doznívání účinku drogy, často nepříjemný

Kopanec – prudký nástup účinku drogy po nitrožilním podání

Fetovat – brát drogy

Bad trip – špatný výlet, droga, která měla navodit příjemné pocity, vyvolala úzkosti, halucinace

Fanouši, Halušky, Haluze – halucinace

Flashback – stav po použití drogy, i když droga nebyla aplikována

Stíha, Stíhačka – iracionální pocity pronásledování a ohrožování

Cesta – mejdan, kde se berou drogy

Dealer – obchodník s drogama

Lízák – začátečník

Obložit – ukrást závislému drogu, kterou si krátce předtím opatřil

ABS, abst'ák – odvykací syndrom

Smažba – intoxikace

Elko – lékárna

Sluničko – toxikoman homosexuál

Aida – AIDS

(Nešpor, Provazníková, 1999, s. 8 - 36)

3. Náhled do světové literatury o drogách

V hlavní části diplomové práce se zabýváme literaturou spojenou s drogovou závislostí, jež pochází převážně z konce 20. a počátku 21. století. Tyto texty jsou bližší pro dnešního čtenáře svým jazykem i společenským podbarvením. Přeci jen si ale dovolíme krátkou vsuvku do literatury dřívějšího data, konkrétně do období 19. století a první poloviny 20. století, kdy vznikala první díla, která měla co dočinění se závislostním chováním. V této souvislosti můžeme hovořit o autorech, kteří psali a publikovali pod vlivem omamných látek či přímo o próze a poezii pojednávající o účincích drog. Pro přehled vybíráme jen několik jmen, která považujeme za významná.

3. 1 Literatura o drogách 19. století a 1. poloviny 20. století

Jedním z průkopníků detabuizace drog se stal anglický prozaik a kritik Thomas De Quincey, jenž svým autobiografickým románem *Zpověď anglického požívače opia* (1822) prolomil hradbu mlčení o účincích návykových látek. Ve své knize popisuje euforické stavy po použití opia i fyzické a psychické vyčerpání po odeznění příjemných pocitů. Jedním z Quinceyho obdivovatelů byl představitel tzv. prokletých básníků poslední třetiny 19. století Charles Baudelaire. Francouzský básník a překladatel se ze své vášně z nekonformního a požívačného stylu života vyznal především v souborech *O vínu a hašiši* (1851) a *Báseň o hašiši* (1858), v němž se „působení umění chápe jako analogie k účinku omamných látek.“ (Nünning, 2006, s. 67) Spolu s Baudelairem se k Prokletým básníkům řadili také Paul Verlaine a Arthur Rimbaud. Oba dva, stejně jako jejich starší kolega, holdovali ve velké míře drogám a alkoholu. (Macura, 1988)

Dvacáté století přineslo nejen rozmach distribuce omamných látek, ale s přibývajícím časem také větší pozornost z pole spisovatelů. Jedním z nejznámějších z první poloviny dvacátého století je bezesporu americký prozaik Henry Miller, jenž se především ve svých dílech *Obratník Raka* (1934) a *Obratník Kozorooha* (1939) rozhodl s nevídanou otevřeností mluvit o smyslových prožitcích, vášních, erotice. Jeho velmi kontroverzní texty budí rozruch dodnes. Jeho dílo bylo v Americe označeno za pornografii a nesmělo se dlouhou dobu vydávat.

3. 2 Literatura o drogách 2. poloviny 20. století

Na Millera navázala další skupina, která si říkala beat generation, beatnická generace. Její hlavní představitelé William Seward Burroughs, Jack Kerouac a Allen Ginsberg patřili k milovníkům marihuany a její konzumaci ani veřejně neskrývali. Burroughsova autobiografie *Feták* (1953) je příběhem o závislosti autora na několika druzích drog. V souvislosti s Burroughsem nelze opomenout další dvě díla *Nahý oběd* (1959) a *Teplouš* (1985), obě autobiografické knihy o drogové závislosti Burroughse, ve kterým mu zdatně sekundovali Kerouac a Ginsberg. Především *Nahý oběd*, který byl rovněž kontroverzně zfilmován, vyvolal velkou vlnu rozporuplných reakcí. Kniha se dostala dokonce až před soud. *Teplouš* popisuje Burroughsův život plný drog, několik chabých pokusů o vyléčení. Za zmínku ještě stojí *Škola mého života – kniha snů* (1995), v níž jsou zaznamenány Burroughsovy sny plné drog, sexu, zločinu. Jack Kerouac je znám především pro autobiografický román *Na cestě* (1957), v němž popisuje cestu několika přátel napříč Spojenými státy americkými. „Protagonisté usilují o život nikoli „správný“, ale přinášející uspokojení. Dosahují ho zběsilým sbíráním životních zkušeností, jež se mají umocňovat ve stavech vytržení umožňujících – nerozumovou cestou a naráz – chápat úhrn života a zkoušet podstatu bytí, tj. ocítat se „v tom“, oblíbenými rozněcovadly extázi se stávají drogy, sex a jazz. Za vším tímto se skrývá starý romantický sen o zrušeném odcizení mezi člověkem a přírodou a o návratu dětské éry dějím s jejími důvěřivými vztahy mezi lidmi.“ (Nünning, 2006, s. 145)

Když se dostaneme ještě blíže do současnosti, narazíme na jméno dalšího průlomového autora Toma Wolfa. Jeho román *Kyselinovej test* (1968) je silně inspirován Kerouacovým *Na cestě* a další knihou pojednávající o drogové závislosti *Záblesky paměti* z dílny Timothy Learyho, která je prezentována jako biografie o Burroughsovi. K našemu výčtu přiřadím na závěr Irwina Welsche a jeho dvě knihy *Trainspotting* (1993) a *Barevněj svět* (1994) o lidech na okraji společnosti, kteří bojují sami se sebou, se svými slabostmi i lidmi kolem sebe. Obě tato díla byla úspěšně zfilmována. (Macura, 1988) Nelze opomenout amerického autora Huntera S. Thompsona, který doslova vlétl do podvědomí čtenářů svým románem *Strach a svrab v Las Vegas*, jenž pojednává o dobrodružném životě v Americe 70. let, kdy jedinou zálibou mladých lidí byla divoká

jízda křížem krážem Amerikou a nestřídmá konzumace drog. Příběh vychází z reálného podkladu a byl zfilmován v hlavní roli s Johnnym Deppem. Dalším prozaikem, jenž se výrazně zasloužil o detabuizaci drog je Angličan Melvin Burgess, který především svým románem *Herák*, jenž vypráví o chlapci, jenž si po útěku z domova sahá až na dno svých sil a v naději zlepšení své situace sahá po heroinu, je velmi sugestivním čtením.

Jednou z mála ženských autorek, která napsala knihu s tématem drog je americká spisovatelka Elizabeth Wurtzelová. Její *Prozacový národ* je autobiografickou knihou, v níž se zpovídá ze svých rebelských studií na Harvardu, které si zpříjemňovala sexuální a drogovou volností. V románu jsou popisovány Elizabethiny časté deprese z bezmocnosti a zbytečnosti, z nichž utíká právě k drogám. Její následovnicí je další americká spisovatelka a zároveň režisérka Jennifer Lynchová. Mezi čtenáři je známá především svou knihou *Tajný deník Laury Palmerové*, v níž je vyprávěn příběh mladé dívky, které sebedestruktivní představy přivádějí až k nevázanému sexuálnímu životu a experimentátorství s drogami. Postupně se však dozvídáme, že její představy nejsou jen představami nešťastné dívky, ale mají svůj reálný podklad, který naprosto obrátí rodinný život dívky. Třetí ženou, o níž se chci zmínit, je Kate Holdenová. Rodilá Australanka je autorkou dvou autobiografických knih *Na vlastní kůži* a *Na vlastní pěst*. V obou titulech popisuje své první zkušenosti s drogou, zneužívání svým přítelem, jenž je rovněž drogově závislý a nutí ji vydělávat pro oba peníze na drogy prostitucí. Kate se po několikaletém trápení dokáže dostat s pomocí nejbližších ze dna, začne studovat (ve skutečném životě vystudovala Melbournskou univerzitu) a ocitá se v novém životě.

Dalším současným autorem knihy o narkomanech je Thomas Jeier. Němec, jenž především svým románem *Jízdenka do Říma* upoutal pozornost ve své rodné zemi. Příběh o dvou sestrách, z nichž jedna je závislá na drogách a druhá se jí snaží pomoci, je psychologickou sondou do duše dívky zklamané první láskou. Posledním spisovatelem, o němž se chci alespoň v krátkosti zmínit je Hubert Selby jr. Tento Američan napsal strhující knihu *Rekvie za sen* (1979) o dvou mladých narkomanech žijících v americkém Bronxu. Sugestivně a přitom živě popsal jejich každodenní život, honbu za penězi, za které si mohou koupit tolik vytoužený heroin. Setkávám se ze i s jejich sny, které ovšem nikdy nenajdou naplnění. Román byl na začátku minulého století

zfilmován a celosvětově patří k tomu nejlepšímu, co může daný žánr nabídnout. Hubert Selby jr. napsal ještě dvě velmi zajímavé povídky *Poslední odbočka na Brooklyn* (1964) a *Píseň tichého sněhu* (1986) o lidech, kteří bojují s různými drogy závislostí, pohybují se na okraji společnosti, musí čelit násilí ze strany okolí i své samotné nemohoucnosti – vytváří tak nový typ tzv. zbytečného člověka.

Také v České republice máme inovativního autora, kterému není cizí drogová problematika, přesněji řečeno, není mu cizí o ní psát, ani drogy aktivně užívat, jak sám přiznává. Tímto spisovatelem je Jiří X. Doležal. U nás patří k jednomu z nejarputilejších legalizátorů marihuany. Jeho knihy o drogách se řadí k literatuře faktu, jmenujme například tituly *Marihuana*, *Marihuana 2000* či *Zkouřená země*, která přibližuje uživatele drog v oblasti Himalájí. Životním mottem Jiřího X. Doležala je provokovat, což činí téměř dokonale již jen tím, že medializuje svůj soukromý život na internetu formou on-line televize.

5. Literatura pro děti a mládež

Literatura pro děti a mládež má svá specifika, kterými se však nebudeme pro účely této práce blíže zabývat. Tato literatura by měla splňovat určitá kritéria ve shodě se svým posláním. Příjemce této četby jsou převážně děti, které vyhledávají přitažlivá a zábavná témata. K oblíbeným titulům patří dobrodružná literatura, popřípadě četba s dětským hrdinou, s nímž se může dítě ztotožnit, jelikož řeší stejné problémy. Do středu zájmů se v tomto citlivém čtenářském období dostávají právě i knihy, které se zabývají závislostním chováním, drogovou problematikou či problematikou alkoholu. Pro mladého člověka jistě téma zajímavé, které však stojí na pomezí umělecké literatury a brakové tvorby. Oba dva pojmy se pokusíme definovat prostřednictvím autorů Pavery a Všetického (2002): *„Umělecká literatura, též krásná literatura, krásné písemnictví. Druh písemnictví, jehož výstavbovým materiálem je jazyk. Každý slovesný projev má v zásadě tři funkce – estetickou, informativní a formativní. V literatuře umělecké je přitom dominující funkce estetická, již zbylé dvě funkce doplňují a text tak rozšiřují o další dimenze. Prostřednictvím umělecké literatury lze hlouběji poznat skutečnost, tedy vše to, co člověk již není schopen vnímat přímo, ale pouze zprostředkovaně. Uměleckou literaturu lze proto chápat jako specifický druh komunikace, při níž se informace od autora prostřednictvím literárního díla (médiu) dostává k příjemci.“* (s. 210)

Pavera a Všetická (2002) charakterizují i brakovou tvorbu: *„Takové literární dílo, které je sice schopno oslovit široké publikum, ale nedbá o uměleckou (estetickou) hodnotu. Autoři brakové literatury usilují o vzrušení, dobrodružnost, emocionálnost. Ale jejich texty trpí obvykle mechanickou kompozicí, jednoduchým šablonovitým dějem bez hlubší analýzy, postavy jednají bez motivace a nebývají psychologicky prokresleny. Braková literatura náleží do okruhu tzv. masové komunikace a saturuje potřeby literárního konzumu tím, že text modeluje podle vkusu nejširšího publika.“* (s. 54)

Hranice mezi uměleckou a brakovou literaturou bývá v některých případech téměř nepostřehnutelná a právě literatura o návykových látkách stojí na jejím pomezí. Rozdělovací hledisko mezi texty uměleckými a těmi, které můžeme zařadit do brakové literatury je mnohdy velmi subjektivní. Co je nepřijatelné pro jednoho, může být naopak přitažlivé a zajímavé pro druhého. Mladí lidé ve svých čtenářských zájmech častěji sklouzávají ke knihám, jejichž umělecké hledisko je rozporuplné. Příběhy s hrdinou,

jenž se zmítá v drogové závislosti mohou být právě typickým příkladem. Širší pohled na tuto tvorbu nabízíme v dalších pasážích textu.

6. Charakteristika vybraných titulů literatury o drogách

V následující kapitole se zaměříme na vybrané tituly, které pojednávají o závislostním chování, v našem případě převážně o problematice drog. Jednotlivé knihy jsme roztrídili do tří skupiny dle vypravěčského stylu na texty autobiografické, inspirované skutečnými událostmi a imaginativní, abecedně seřadili a v několika větách charakterizovali hlavní motiv a děj příběhu. U každé kategorie jsme vytyčili jejich hlavní rysy a následně detailněji propracovali vybrané tituly jako zástupce jednotlivých kategorií.

6. 1 Autobiografické tituly

První popisovanou skupinou jsou texty autobiografické, tedy příběhy sepsány samotným autorem. Tyto texty mají reálný podklad, vztahují se k životu autora a jsou sugestivnější. „*Pokud se někdo rozhodne svůj život vypsát sám, vzniká autobiografie. K jejímu sepsání je třeba nejen vyvinuté sebepoznání, ale rovněž smysl pro pravdu a mravní hodnot. Stručné vypsání vlastního života se nazývá curriculum vitae. Autobiografii se blíží také paměti. Označují se tak vyprávění o životních osudech, činnosti a povaze určitého jedince, vytvořená na základě vyprávění, deníků, memoárů a jiných pramenů. Popisován bývá jak vnější průběh života, tak vnitřní vývoj vybrané osobnosti (proměna charakteru apod.).*“ (Pavera, L., Všetická, F., 2002, s. 51)

Přehled titulů:

Feťácká láska

Autor: Phil Schönefelt

Příběh je vyprávěn z pohledu vyléčeného narkomana Phila, který se vrátil zpět do normálního života, zbavil se závislosti, začal opět pracovat. Láska k narkomance Cissy jej však znovu přivede ke drogám, jimž opětovně propadá. Phil však v sobě nachází sílu, zklaman sebe, ale rovněž svou dívkou si uvědomuje, že tímto způsobem již nechce žít. Opouští společný dům a vydává se na novou cestu, na níž chce opět přestat se svou závislostí.

Já, Diego

Autor: Diego Maradona

Text je psán jako autobiografie Diega Maradony, zřejmě nejlepšího fotbalisty všech dob. Maradona v knize popisuje svůj výstup na vrchol fotbalového světa, vzpomíná na své začátky i nejlepší zápasy. Zároveň mapuje svou cestu ke drogám, které zásadně ovlivnily jejich kariéru, jeho boj s nimi a život bez drog. Popisuje také prohnílý svět fotbalu, který jej, podle jeho slov, k závislosti dostal.

Matka Davida S. Narozeneho 3. cervence 1959

Autor: Keulsová Yvonne

Neobvykle sepsaný příběh matky, která se až láskyplně stará o svého drogově závislého syna Davida, který ji neustále podvádí. Po rozpadu rodiny zapříčiněném z velké viny Davidovým chováním, odjíždí matka Davida do Ameriky získat zkušenosti ve Sdružení anonymních rodičů, kteří mají podobné zážitky a problémy jako ona. Po svém návratu se snaží pomáhat rodičům s dětmi – narkomany.

My děti ze stanice ZOO

Autor: Christiane F.

Příběh třináctileté dívky Christiane, která po tíhou rodinných událostí a životních změn sahá s pomocí kamarádky po drogách. Kniha nabízí více příběhů mladých narkomanů, s nimiž se Christiane potkala, většinou jejich životy končí smrtí. Zajímavé jsou také krátké vsuvky, v nichž se k celému příběhu vyjadřuje Christianina matka, lékaři a odborníci na drogovou problematiku.

Vím, o čem mlčím

Autor: Veronika Pánková

Příběh dvou sester Hany a Veronika, která je zároveň vypravěčkou, sleduje začátky jejich závislosti, za nimiž stojí nešťastné lásky. Obě dívky utíkají k drogám, aby se zbavily bolesti z poznání, z nemilování, ze zbytečnosti. Kniha nemá jednoznačný konec, závěrem popisuje marný stav Veroniky, která má strach z dalších dnů svého života.

Zapomeňte, že jste měli dceru

Autor: Sandra Gregoryová

Autobiografický příběh mladé Angličanky, která v touze po osamostatnění se od rodičů

odchází z rodné Anglie do Thajska, kde se nějakou dobu živí jako učitelka jazyků. Zde je odhalena při pašování drog a odsouzena na 25 let vězení. Spolu s autorkou procházíme peklem thajských věznic, jejich zvláštním uspořádním, světem, kde vládne násilí, dozorkyně a silnější osobnosti.

Závislost nejen na lásce

Autor: Luboš Nečas a Tereza Pergnerová

Knihla o jedné z nejpopulárnějších žen českého showbusinessu Tereze Pergnerová. Dílo je psané formou rozhovoru autora a samotné Terezy, do rozhovorů často vstupují i vsuvky, v nichž Tereza dále vysvětluje některé své momenty v životě. Dočítáme se o jejím prvním kontaktu s drogou, snahou léčit se, ale také o tom při sepisování knihy je její autorka již devět měsíců bez kontaktu s drogou.

Žít třeba i na kolenou

Autor: Jiří Vacek

Svědectví českého emigranta – stavebního inženýra, jenž se stal závislým na drogách při svých pracovních cestách po Africe. V knize popisuje těžkosti odvykání, abstinenční stavy, život v léčebnách. Příběh se hodně liší od ostatních zde popisovaných, je vyprávěn z pohledu zkušeného muže, již ne mladého chlapce, který by nebyl srozuměn s následky svého pokusnictví s drogou.

Společné rysy autobiografických knih

Naše autobiografické tituly se vztahují k předešlému životu autora – vypravěče, který podlehl narkotikům. Ne vždy se autoři ze své závislosti vyléčili, jako je tomu například v knize *Vím, o čem mlčím*. Naopak v knihách *Závislost nejen na lásce* či *Žít třeba i na kolenou* se hlavní postava své závislosti zbavit dokázala.

Společným motivem všech těchto autobiografií je určitý spouštěč, jenž zapříčiní první kontakt s drogou. Většinou jsou tímto prvotním momentem problémy v rodině, lásce, touha patřit do nějaké party, skupiny lidí. Tento motiv prostupuje většinou celým příběhem, autor na něj neustále odkazuje jako na hlavního viníka svých problémů.

Zvláštním jevem je také to, že hlavní postava si uvědomuje svůj stav, ví, že se chová nesprávně, mnohdy chce změnu ve svém životě, touží skoncovat se svou závislostí, pokusy o léčbu jsou však v drtivé většině neúspěšné. Po své prohře začíná obviňovat společnost, své okolí, které mu nedává možnost k prosazení se. V těchto pasážích lze vnímat silný egocentrismus mladého narkomana, neviní sebe, ale osoby kolem.

Dalším silným spojovatelem jsou velmi sugestivní popisy závislosti, přímé aplikace drog, případně také abstinčních syndromů. Jen ztěží může někdo jiný než samotný drogově závislý člověk popsat, jak probíhají tyto stavy. Jsou to velmi silné momenty v každé knize, mají za úkol odradit čtenáře od pokusnictví s návykovými látkami. Mnohdy jsou psány až příliš otevřeně, chtějí šokovat, zaskočit, obnažit celou pravdu ve své nejhrůznější podobě.

Jazyk těchto knih je hovorový, nacházíme v něm časté vulgarismy a slang drogového podsvětí, který se vyskytuje převážně v dialozích.

Pro bližší charakteristiku jsme vybrali dva od sebe odlišné tituly *Vím, o čem mlčím*, jenž je převyprávěn z pohledu mladé narkomanky. Druhou knihou je *Matka Davida S. narozeného 3. července 1959*, v níž je text psán matkou narkomana.

6. 1. 1 Vím, o čem mlčím

Autor: Veronika Pánková

Autobiografický příběh mladé narkomanky, která se spolu se svou sestrou neúspěšně léčí z drogové závislosti. Kniha byla vydána roku 2001 a je jediným literárním počinem autorky.

6. 1. 1. 1 Vím, o čem mlčím – dějová linie

Sestry Veronika (vypravěčka) a Hana jsou dvě krásné patnáctileté dívky, které mají na

první pohled stejná trápení a bolesti jako jejich vrstevníci. Snaží se zapadnout mezi své kamarády, najít si své první lásky, užívat si života. Zklamání v lásce nejdříve dovede ke drogám starší Hanku, do podobných problémů se dostává o něco později i Veronika. Společně tak utíkají do party, která má stejné problémy jako ony dvě. Sledujeme také střípky životů ostatních členů party, jejichž život většinou končí předávkováním a následnou smrtí. Jediným cílem celého dne je sehnat peníze na drogy. Veronika se propadá stále hlouběji do svých depresí, kterou jsou pro patnáctiletou dívku nebezpečné, navyká si na stále tvrdší a tvrdší drogy, až skončí u závislosti na heroinu. Přesto v ní však nakonec vítězí pud sebezáchovy a chce se svým stylem života, který je orientovaný jen na obstarání si peněz na další dávky, skončit – několikrát se neúspěšně pokusí podstoupit odbornou léčbu, protože ví, že sama to nezvládne.

Po čtyřech letech závislosti se jí podaří na několik týdnů s drogami přestat, své abstinenční příznaky a vědomí vlastní nicotnosti však brzy začíná řešit alkoholem a marihuanou. Do děje opět vstupuje Veroničina sestra Hanka, strach obou sester se stupňuje, jsou si vědomy toho, že už nemají příliš šanci na to, aby začaly vést normální život. Další zklamání v lásce řeší Hanka předávkováním se drogami. Bez Hanky je Veronika ještě více ztracena, přestává si vážit sama sebe, obviňuje se ze smrti své sestry. Pod náporom dalších depresí opětovně sahá k tvrdým drogám, vrací se ke svému dřívějšímu stylu života. Potkává však chlapce, který ji dává novou naději. Převážně díky jeho pomoci si může opět říct, že je „čistá“. Po ročním odříkání však znovu vítězí droga, po které Hanka sahá při každé vážnější situaci, vlastně ani neumí žít jinak a ani neví, proč by měla.

Kniha má trochu nejednoznačný konec, je patrné, že Hanka znovu upadá do své závislosti, jaký závěr však má její příběh, je nejasné, o to více depresivní.

6. 1. 1. 2 Vím, o čem mlčím – analýza titulu

Kniha je vyprávěna hlavní postavou – mladou narkomankou Veronikou, kterou

sledujeme přibližně v pěti letech jejího života. Pro bližší charakteristiku příběhu *Vím, o čem mlčím* se v první řadě zaměříme na jeho jazykovou stránku. V knihách s tematikou drog se setkáváme většinou s hovorovým stylem mluvy. Tento styl je prezentován jak samotným vypravěčem, tak postavami, o nichž píše. „*Styl hovorový je obrazem běžně mluvené řeči užívající spisovných jazykových prostředků, je tvořen umělecky aktualizovanou řečí spisovné vrstvy národního jazyka.*“ (Lederbuchová, s. 313)

Postavy jsou rovněž charakteristické tím, že ve své přímé řeči často využívají slang. „*Slovo slang pochází z angličtiny. Označuje druh tzv. sociálního nářečí, tedy mluvu příslušníků určitého zaměstnání nebo uzavřené společenské skupiny spojené společným zájmem.* (Karpatský, 2008, s. 440) V našem případě tedy můžeme mluvit o slangu drogového podsvětí či o slangu narkomanů, který je hojně zastoupen právě v knize *Vím, o čem mlčím*, kde se sama autorka používá slang: „*Rozbalím svý poslední psáňo a na skleněný ploše svýho psacího stolu si udělám hezkou, dlouhou čárečku. Expertův ejč je sice určitě řezanej jak jánevimco, ale radši s ním šetřím, člověk nikdy neví.*“ (s. 5)

V textu se také často setkáváme s vulgarismy, které vyplývají z prostředí, v němž se děj většinou odehrává, tedy rozpadlé domy či kluby. Jako ukázkou můžeme uvést část textu z vyhocené situace, kdy Veronika krade pro zisk peněz na svou pravidelnou denní dávku: „*Ty zrasanej kreténe, jestli nebudeš držet tu svoji podělanou držku, tak tě zmasakruju, jako tě eště nikdo nezmasakroval.*“ (s. 26)

První kategorií, kterou se budeme zabývat, je hlavní postava díla, v našem případě drogově závislý člověk. „*Osobnost člověka, jedinec zachycený v literárním díle se všemi svými povahovými vlastnostmi i v konkrétním jednání v sledu motivů a ve vztahu k dalším postavám.*“ (Karpatský, s. 373) V titulech s drogovou tematikou se z větší části setkáváme s charakteristikou nepřímou, která je propracována detailněji. Dává nám poznatky o vlastnostech závislého člověka, jeho prioritách, způsobu života. Veronika sama sebe popisuje výstižnými slovy: „*Drogy z člověka neudělají dementa hned, chvíli to trvá a ta chvíle mezi začátkem feťácký kariéry a osudným propadem vytáhne z každýho to nejlepší. Kašlu na všechno, uznávám akorát pár věcí: drogy, svobodu a schopnost co nejvíc se odvázat. A tak to mají skoro všichni moji kolegové. Na to, co bude následovat, se v týhle fázi nemyslí. Proč taky. Proč si přiznávat, že existuje i druhá*

strana mince – probdělý noci, špína, zlí lidi a zmatek ve vlastní hlavě. Bolest, deprese, bezradnost, situace, který nemá řešení. A přicházejí ještě horší chvíle: chuť skoncovat se vším a prostě to zalomit, chuť ničit ty, co za všechno můžou, i když si člověk může většinou za všechno sám.“ (s. 53 – 54)

Jedna z nejzastoupenějších příčin vyhledávání kontaktu s drogami se týká nedostatku volnočasových aktivit, což je problém, se nímž se v čím dál větší míře setkáváme hlavně ve větších městech. Jednostranně zaměřený život bez lákavých nabídek, koníčků a smysluplně tráveného času zákonitě vede ke hledání způsobů, jak se zabavit, jak prožít zajímavé okamžiky. Právě neaktivní využití volného času vedlo k prvním experimentům s drogami u Veroniky. *„V Klučově je jenom takový malý nádraží, spíš vlastně jen zastávka, ale dá se sedět na lavičce nebo na rozpáleném betoně a sledovat lidi, co vylezají z vlaků. Klidně jsme tady vydrželi celý den, byl to pro nás vrchol zábavy.“ (s. 40)*

Jedním z nejdůležitějších momentů v životě mladého člověka je láska. Ne každá první zkušenost s láskou končí šťastně. A právě nešťastná láska je v mnoha případech spouštěčem dalších problémů, které mohou vyvrcholit nebezpečným zahráváním si s drogou, v němž zklamaný člověk hledá útěchu, zapomenutí. Typickým příkladem je jednak právě Veronika, která říká: *„Nechci vzpomínat. Chci nemyslet. Ale jako naschvál to nejde. Krize, Lukáš Winter – co to vlastně do hajzlu bylo? Že by láska? Směšný. Neskonale směšný, tohle jde mimo mě už hodně dlouhou dobu.“ (s. 15)*

Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje člověka s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně. (Výrost, 2008) Rodina je primárním prostředím, ve kterém mladý člověk získává své vzory, systémy chování. Pokud rodina z rozličných důvodů nefunguje, dá se předpokládat, že hlavně citlivý jedinec na tuto skutečnost bude reagovat. *„Už od*

malička do mě pořád někdo ryl kvůli tomu, že se naši rozvedli a že mě máma vychovávala trochu jinak, než bylo v normální společnosti obvyklý. Už tenkrát jsem všechny ty lidi kolem sebe nenáviděla. Jako by mi říkali: nejses normální, nelez mezi nás. Nenávidím je čím dál víc. Nenávidím je, protože ze mě udělali černou ovci, na kterou si každéj ukazuje prstem. Vždycky to tak bylo, stačí si vzpomenout na spolužáky ve škole, na učitelky, na sousedy. Jedinéj, kdo se neobrátil proti mně, byla ségra. Nic jinýho jí totiž nezbývalo, byla na tom úplně stejně jako já. Bez Hanky bych v tomhle světě nedokázala žít. Ted' už ne.“ (s. 7) Jedním druhem reakce může být i snaha upozornit na sebe prostřednictvím asociálního chování.

Také hlavní postava knihy Veronika částečně obviňuje svou rodinu ze situace, v níž se nachází, používá i vulgarismy, je zde silně cítit, že její vztah s otcem není dobrý. Naopak jde zde naznačena silná vazba s ostatními členy rodiny. Veronika uvádí: „*Pro mě vlastně existuje jenom jako jméno (otce) napsaný na papíře. Nikdy jsem ho neviděla, nejspíš neměl zájem. Náš taťka. Náš skvělej, bezchybněj taťka. Takový lidi bych nejraději zlikvidovala. Pro mě je to akorát ubohej, nezodpovědněj zmrd. Nepatří do mojí rodiny, moje rodina je ted' tady... Mám ty lidi hrozně ráda – maminku, babču i dědu. Mám je ráda a oni mě nenáviděj za to, jak žiju. Totálně je uzemnilo, když se ségra dala na fet, ale když zjistili to samý o mně, byli úplně hotoví. Nejspíš do mě vkládali naděje, který u Hanky definitivně ztratili.“ (s. 50)*

Zřejmě nejsilnější výpovědní hodnotu v dílech o drogově závislých lidech psaných jako autobiografie má popis užívání drog. Jsou to zřejmě nejsugestivnější místa, zanechávají po sobě největší stopu v myslích čtenářů. Jsou to velmi expresivní vyjádření, která se za ničím neschovávají a bez obalu popisují tu nejintimnější chvíli, jež vzniká mezi narkomanem a jeho dávkou. O to sugestivněji tyto části textů vyznívají, když si uvědomíme, že autorka tyto stavy skutečně prožívala a popisuje své vlastní zkušenosti. O aplikaci drog přitom mluví s jistou libostí, potěšením, jak je vidět v následující ukázce: „*Hnědá tekutina bublala na lžici, kterou jsem držela nad svíčkou, a když začala vychládat, natáhla jsem háčko přes vatičku do stříkačky, jako ve snu jsem si stáhla ruku a našla téměř okamžitě svoji starou věrnou žílu v ohybu levé paže. Když jsem tam zapíchla jehlu, div jsem se neposrala nedočkavostí. Nástup byl neuvěřitelný. Byla to taková pecka, že jsem myslela, že se složím – šířící se bílé světlo, které prohrálo*

každou buňku a nerv mého těla.“ (s. 62)

Stejně uhrančivé jsou rovněž popisy abstinčních syndromů, které nevyhnutelně čekají na každého narkomana. Veronika, díky svým několika pokusům s drogami skončit, zažila těchto stavů nespočet. Popisuje je jako to nejhorší, co může závislého člověka potkat. Veronika sama tyto stavy charakterizuje: *„Pokud člověk ve své snaze sehnat drogu neuspěje a dostaví se skutečné abstinční příznaky, začne zakoušet nesmírně nepříjemné pocity na dně žaludku nebo spíše ve střevech – nejprve křeče, které jej lámou v půli, potom pocit, jako by mu něco rvalo vnitřnosti a všechno uvnitř se měnilo v kaši a rosol.“ (s. 23)*

Dalším velkým tématem je moment skoncování se závislostí. Nalezneme jej v každém titulu, který se dotýká drogové závislosti, je mu věnována velká část textu. Bylo pro mě velkým překvapením, jak, hlavně v autobiografiích, autor popisuje svou snahu skoncovat s drogami. V těchto pasážích se často věnujeme myšlenkám narkomana, jeho vnitřním bojem se svou závislostí. Vystupuje mnoho otázek. Proč skončit? Dokážu to? Mám k tomu vlastně důvod? Chci skončit? Tyto otázky se různě variují a někdy je hledání odpovědí složité, možná také pro to, že chybí odvaha, opravdový důvod. V některých případech končí tento proces naprostou rezignací, jako je tomu například v případě Veroniky: *„Vrátit se do doby, kdy jsem byla normální člověk – chci to nebo nechci? A co je vlastně normální? Je normální být normální? Jak pro koho. Pro mě je normálnost totéž co podělanej strach. A strach je prostě strašnej. Mezi feťákama nejsem nikdy sama. Když musím denně shánět prachy na heroin, nemám čas se bát. Klasický lidský priority jako láska, kariéra, rodina se v seznamu důležitostí posouvají dozadu. Na špici je droga a jediný, čeho se bojím, je to, že ji nebudu mít. Tím to hasne.“ (s. 15)* Ještě výmluvnější jsou další slova, která rovněž vycházejí z úst zlomené Veroniky: *„Jsme v háji. Mohly jsme být už dávno v pohodě, ale nejsme, protože nemáme vůli. Ať to dopadne jak chce, snad jednou dokážeme nakopat osud do prdele a vrátíme se do svého normálního života. Snad. Teda jestli nám dá zbytek světa šanci, protože zatím to tak nevypadá.“ (s. 9)*

6. 1. 2 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959 – dějová linie

Autor: Yvonne Keulsová

Svého prvního vydání se kniha dočkala roku 1985 v Nizozemsku, český překlad má na svědomí Olga Krijtová v roce 1988.

6. 1. 2. 1 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959 – dějová linie

Příběh vyprávěný matkou drogově závislého syna. Zajímavý je hlavně tím, že se začíná odvíjet již od narození Davida. Popisuje seznámení Davidových rodičů, těhotenství matky Leny i jejího vztahu s manželem a otcem Davida Simonem. Ten dokáže svou rodinu slušně zabezpečit, mohou tak žít v přepychu. Postupně se seznamujeme i s dalšími třemi dětmi Leny, které přicházejí na svět v krátké době za sebou. První problémy s Davidem se objevují v jeho patnácti letech, kdy se u něj začíná projevovat záškoláctví i problémy v kázni. Rodiče zatím nevěnují těmto jevům větší pozornost. Postupně však začne situace přesahovat veškeré meze, Lena se od svého okolí dozví o Davidově pokusnictví s návykovými látkami. David se snaží zapírat, postupně však problémy s ním nabírají na obrátkách. Davidův otec situaci nezvládá a na nějaký čas odchází od rodiny, Lena se snaží svému synovi pomoci, ten však o její starost nestojí. Neustále ji podvádí, lže jí a krade.

První pokusy o léčení skončí nezdarem, David vystřídá několik léčebných zařízení, ale jejich činnost vždy sabotuje. Celé dva roky rodina trpěla chování mladého narkomana, postupně se jej zřekl otec i sourozenci, celou rodinu zavrhl i okolí, jediná matka stála vždy na jeho straně a snažila se mu pomoci. Když se David nevracel celé měsíce domů a bylo jasné, že opět spadl do své hluboké závislosti, odjela jeho matka do Ameriky získat zkušenosti ve Sdružení anonymních rodičů, kteří mají podobné životní osudy jako ona. Po jejím návratu se David vrátil domů i se svou těhotnou dívkou. Tentokrát už opravdu věřila, že zase budou žít jako rodina, když však její syn odešel pod záminkou na pohotovost pro léky a několik dní se nevracel, pochopila, že šel opět shánět drogy.

Zde příběh končí.

Lena po svém návratu z USA zakládá nové sdružení, v němž se snaží pomáhat matkám s podobnými problémy. Svou vlastní rodinu se jí podaří zachránit, manželovi Leny Simonovi se podaří celou situaci zvládnout a vrací se k rodině, o svého syna Davida však již zájem nejeví a upíná se na ostatní členy rodiny. Jde o jednu z mála knih, v níž se popisuje celý příběh z pohledu matky.

6. 1. 3. 2 Matka Davida S. narozeného 3. července 1959 – analýza titulu

Yvonne Keulsová: „*Svou knihu jsem napsala pro všechny rodiče drogově závislých dětí. Doufám, že jim pomůže začít znovu žít a vytvořit si k dětem nový vztah.*“

Pokud jsme v předchozí analýze hovořili o negativním vlivu rodiny, zejména otce, nyní naopak musíme vyzdvihnout roli matky, která stojí v drtivé většině na straně svého dítěte, které okusilo drogy. Matky se nedokáží svého dítěte vzdát, jak je tomu často ze strany otců (např. *Jehla, Pusinka, Úplná prázdnota*). Za svým dítětem stojí, poskytují mu oporu, snaží se mu pomoci, i když několikrát tvrdě narazí. Musí se potýkat s krádežemi v rodině, s častým lhaním. Vždy však stojí na straně svého syna, i když ví, že ji klame. „*Ukradl jsi mi peníze. Nemusíš se bát, že to někomu řeknu, nemusíš zapírat, ale ukradl jsi mi je a Julce jsi ukradl kapesné, podvádíš babičku, a to všechno proto, aby sis mohl kupovat to svinstvo.*“ „*O čem to mluvíš?*“ *zeptal se mě. Na tváři ani stopu pohnutí.*“ (Keulsová, s. 65) S rolí matky si nejvíce zahrává právě titul *Matka Davida S. narozeného 3. července 1959* – zde o své dítě bojuje, svůj boj ale neustále prohrává. Kniha z pohledu matky je v určitých pasážích velmi intenzivní, vynikají zejména pocity matky, která si poprvé uvědomí, že její dítě je závislé. Nabízí nám tak naprosto jiný vhled do problémů drogově závislých, tyto části jsou velmi zářející a objevujeme v nich počátek všeho zlého, co rodinu potkalo, je v nich také vidět, jak matky věří svým dětem až do samého konce. „*Často jsem si kladla otázku, jak se to mohlo stát, že jsem si dříve nevšimla, co se s Davidem děje. Odpověď je docela jednoduchá – prostě mě vůbec nenapadlo, že by můj syn mohl brát drogy. Pořád jsem si něco namlouvala.*“ (s. 46)

Knihy *Matka Davida S. narozeného 3. července 1959* je celá psána z pohledu rodiče, který stojí za svým dítětem v průběhu jeho boje se závislostí. Autorka zde „výrazně obohacuje toxikomanický žánr o dimezi rodiny, což je i v souladu se současným celosvětovým medicínským chápáním toxikomanie: závislost je pojímána jako nemoc zasahující celou rodinu, a to jak svými následky, tak leckdy příčinami vedoucími ke vzniku drogové závislosti.“ (Keulsová, 1990, s. 15) Některé části jsou velmi intimní, postupně v nich narůstá racionalita a rozumné uvažování matky, jež je odhodlána podporovat syna, i když ten ji už několikrát zklamal. Až v závěru zaujímá tvrdý postoj, který je v této situaci ten jediný možný (a odborníky doporučovaný). „Pokud se budeš cítit nemocný, chci ti pomáhat, a to po mém, já si tu určuju podmínky. Hodně jsem se naučila, mezi jiným to, že si nesmím dělat iluze. Jestli si odvykáš, Davide, už si od toho nic neslibuju. Počítám s tím, že za týden poběžíš třeba zas za překupníkem. Ale ten týden nebude marný, nebude pro nic za nic. Jsi tady, ale ne ve mém pokoji, jsi v hostinském pokoji našeho domu. Nejsi moje klepající se děcko, co se dovolává mateřského citu, jsi můj velký syn, který odolává fetu a potřebuje péči. Možná, že během tohoto týdne můžeme položit základy našeho nového vztahu.“ (s. 241)

Závěr této knihy je dalším zklamáním, které syn pro svou matku připravuje, přestože ona udělala veškerá opatření pro to, aby tentokrát byl jejich společný boj úspěšný. Šťasný konec v příbězích o narkomanech nesmíme hledat. „Marlén (synova dívka) si mohla odejít z jeho života. Já ale ne. Tu noc jsem na něho čekala. Občas jsem zdřímla a propadla se do zmatených snů o bombardování a vzdušných vlnách. Pod polštářem jsem měla peněženku, pas a papíry od našeho vozu, protože s toxikomanem v domě se člověk musí mít na pozoru. Jenže moje opatření byla zbytečná. David se už nevrátil. K ránu jsem pochopila, že odešel, aby si sehnal fet.“ (Matka Davida S. narozeného 3. července, 1959, s. 243)

Na rozdíl od ostatních autobiografických titulů kniha sleduje život celé rodiny, kde se objeví drogově závislý člen. Tím, že je vyprávěn matkou, jsme seznámeni i s životem Davida těsně po jeho narození, v dětství, kdy ještě nezačal se svým experimentátorstvím. Můžeme si tak povšimnout některých motivů, které vedly k jeho

závislosti.

Pohled matky je více celistvý, v textu nejsme zavaleni vulgarismy, vyskytují se pouze při dialozích matky, popřípadě jiného člena rodiny s Davidem. Oproti jiným textům s drogovou tematikou jsme zde ochuzeni o popisování stavů závislosti, abstinenčních stavů či seznámení s drogovým podsvětím, se životem na ulici a podobně. Lena se k těmto tématům příliš neobrací, jedná se jí převážně o popis vztahů v rodině, které vždy přítomností narkomana ve svém středu trpí. Rodina Leny se musí vypořádat se zamítavým postojem svého okolí, které ji odsuzuje za narkomana Davida. „*Společnost vyvrhla ze svého středu rodinu drogově závislého jedince, rodinu toxikomana. Ještě jsem si to dokázala uvědomit za našimi vytrřískanými okny. Byla jsem ještě s to uvažovat. Ale Simon už to nedokázal. Byl na dně. Popadl kolík a začal jím vytloukat střepy z největšího okna. Pršely na lidi venku. Začali si na nás ukazovat. Hrozit nám, křičet: „Vychovejte si pořádně děti!“ vyřvával někdo. „Co vůbec děláte v naší čtvrti?“ Simona to ještě víc rozzuřilo. „Vypadněte!“ křičel na ně. Smetl kolíkem střepy z okna. Viděla jsem, jak mu ze zápěstí stříká krev.*“ (s. 96)

6. 2 Tituly inspirované skutečnými událostmi

Druhou skupinou jsou knihy, které vznikly na podkladě reálných událostí, jsou však převyprávěny druhou osobou. Do této kategorie řadíme tituly *Andělský prášek* a *Zatracení*, oba příběhy jsou sepsány na základě rozhovoru s aktéry, autoři si je ale obohatili o své zápletky a neshodují se zcela s realitou. Výsadní postavení zde má román *Memento*, jenž je prezentován jako reportážní román, kdy si autor Radek John sbíral po několik let informace o drogovém prostředí, sledoval život narkomanů a ze svých zápisků sepsal celé dílo.

Andělský prášek

Autor: Jan Cimický

Knihy s doslova mrazivou zápletkou, která nás zavádí do absurdního světa závislosti, jenž varuje před experimentátorstvím s drogami. Popisuje příběh neúspěšného vysokoškolského studenta Mariana, kterého jen jeden jediný kontakt s návykovou látkou přivádí na okraj života. Je odstrašujícím varováním před byť jen jediným

pokusem o bližší setkání s drogou, které může mít fatální následky.

Memento

Autor: Radek John

Téměř dva roky trvalo autorovi sesbírat autentické materiály pro sepsání tohoto románu, jenž tak vychází ze skutečných událostí. Děj je zasazen do Prahy, kde se setkáváme s mladým narkomanem Michalem Otavou, jehož životní osud tvoří hlavní dějovou linii příběhu. Zbytečný a beznadějný život a citové problémy jej vedou až na samé dno společnosti. Nesledujeme jen příběh Michala, setkáváme se i s dalšími mladými pražskými narkomany.

Vstupenka do pekla

Autor: Dic. Baboian

Knih z pera rumunského autora, která stojí na rozmezí odborné literatury a beletrie. Setkáváme se zde s krátkými příběhy narkomanů, ale velká část textu je také věnována historii drog, historii závislosti jako takové, rozšiřování drog po světě, jejich distribuci, prvním zákonům potírajícími rozmach omamných látek. Poslední kapitoly jsou rovněž věnovány prevenci, předcházení závislostních vztahů, práci s mladými lidmi, kteří jsou nejvíce ohroženi.

Zatracení

Autor: Daniel Svátek

Příběh o mladém muži, jenž se nešťastnou shodou okolností zamotává do obchodu s drogami. Děj je inspirován skutečnými událostmi několika Čechů uvězněných v Asii za pašování omamných látek, je však výrazně pozměněn k účelu sepsání knihy.

Společné rysy knih inspirovaných skutečnými událostmi

Pro skupinu literatury o drogových závislostech inspirovaných skutečnými událostmi jsme zvolili čtyři tituly, které toho mají hodně společného. Všechny jsou psány v reformě, při níž autor nezaujatě vypráví příběh o hlavní postavě. Řeč vypravěče – autora je tedy spisovná, z úst postav se setkáváme spíše s hovorovým jazykem. U postav je nejvíce rozvíjen dialog, můžeme se ale setkat i s vnitřní řečí. Hlavní dějovou linii tvoří

jen jeden příběh kolem ústředního hrdiny, jenž je rozvíjen až do konce.

Autorem těchto textů jsou zkušené spisovatelé, na rozdíl od autobiografické tvorby, často to jsou také odborníci z řad lékařů, psychiatrů či novinářů, kteří s návykovými látkami přicházejí denně do kontaktu nebo se o ně jen v rámci své práce zajímají, v našem případě to jsou Jan Cimický (*Andělský prášek*), Radek John (*Memento*), Dan Svátek (*Zatracení*). Také díky zaměření autorů se text neskládá jen z příběhu hrdinů, ale je rovněž doplňován o odborné postřehy a rady lékařů. Je nám tedy nabídnut i pohled zvenčí, který nekorresponduje se závěry hlavní postavy (například role lékaře v *Mementu*, jenž vyvrací Michalovy argumenty o příčině jeho závislosti, neschopnosti s drogami skoncovat atd.).

Obdobně jako v autobiografické literatuře se i zde setkáváme s motivy rodiny, popřípadě lásky, ale ty nejsou tolik rozpracovány. O to víc ale přichází do popředí motiv obžaloby společnosti. Autor jakoby chápal svého hrdinu, postavil se za něj a nechal jej promlouvat. Tím, že autor svou hlavní postavu zná osobně, její předobraz, můžeme nahlédnout i do jeho myšlenek a pocitů, což například v imaginativní literatuře téměř nenajdeme.

Příběhy s reálným podkladem byly často úspěšně zfilmovány, jako je tomu například v případě *Mementa* či *Zatracených*.

6. 2. 1 Memento

Autor: Radek John

Text, jenž vycházel roku 1983 v časopise *Mladý svět* jako příběh na pokračování, vzbudil tak velký ohlas, že autor pokračoval ve shromažďování autentických materiálů k napsání celé knihy. Tato práce trvala celé dva roky, prvního vydání se *Memento* dočkalo roku 1986.

6. 2. 1. 1 Memento – dějová linie

Reportážní román z pera českého publicisty a v poslední době také politika Radka Johna je složen z osobně posbíraných informací z prostředí českého, konkrétně pražského drogového podsvětí. Z těchto útržků životních příběhů složil autor jeden příběh, jenž se skládá z hlavní dějové linie kolem mladého narkomana Michala Otavy a postavček z jeho okolí, v drtivé většině rovněž drogově závislých. Příběh je vyprávěn retrospektivně, s Michalem se setkáváme v nemocnici, kde skončil po svém posledním předávkování drogou. Na tomto místě se mu vybavují všechny vzpomínky na předešlý život, na počátky jeho závislosti, kdy se, zklamán svou první láskou, rozhodne utéct z domova. Na své cestě se poprvé setkává s drogou. Vráť se zpět k rodině, ale všechno už je jinak, přísné rodinné prostředí a především despotický otec zapříčiní, že Michal opět sklouzne k drogám. Poté, co jej otec vyhodí z domu, nachází přátele v partě narkomanů. Zamiluje se do narkomanky Evy, žijí spolu, ale pro svou denní dávku musí krást. Michal začíná vařit drogy a společně se svou přítelkyní je prodávají.

Toto období ale nemá dlouhého trvání, po ozbrojeném přepadení jsou dopadeni a Michal se dostane do vězení. Když se vrátí, snaží se společně s Evou přestat brát drogy, ale nedaří se jim to. V jejich snaze jim pomáhá Michalova matka, jediná z rodiny, která na Michala nezanevřela. Podstoupí několik léčení v různých zařízeních a komunitách, ale jejich vůle je slabá a po pár týdnech své úsilí vzdávají.

Velký zlom v jejich životě nastane, když Eva otěhotní. Michal je v té době opět ve vězení a Eva se ocitá v bezvýchodné situaci. Vědoma si své zbytečnosti a neschopnosti začít nový život, rozhodne se spáchat sebevraždu otravou plynem. Pro Michala je tato zpráva obrovskou ránou. Nevěří, že si Eva vzala života sama a začne obviňovat všechny kolem sebe, dokonce i svou matku, i když sám dobře ví, že jí tím velmi křivdí a ubližuje. Sám se posléze předávkuje, v nemocnici jej sice zachrání, poté však nastupuje léčbu na toxikomanickém oddělení, z něhož opět utíká.

Znovu se pokusí spáchat sebevraždu, při tomto pokusu jej nalezne matka, život mu zachrání, avšak Michal má trvale poškozený mozek, naděje na jeho uzdravení jsou

prakticky mizivé.

6. 2. 1. 2 Memento – analýza titulu

Kniha je psána er-formou. Autorova řeč je spisovná, bez slangových výrazů, naopak vyjadřování hlavních postav je převážně v hovorovém jazyce, nechybí zde ani vulgarismy a samozřejmě slang.

Radek John sepsal svůj román na základě reálných skutečností. Děj sám o sobě působí přesvědčivě, není uměle skládán. Také postavy se zdají být reálné. Tím, že se John pohyboval při sbírání materiálů k sepsání celého textu v atmosféře narkomanů, působí jeho popisy velmi přesvědčivě, vyzdvihla bych zejména popisy prostředí, tedy „*obrazy vnějšího světa – přírodního nebo společenského. Významy prostoru jsou tvořeny kompozicí – prostor je širší pojem než místo děje, je dán vztahem mezi prostředími děje. V epice je častý prostor reálný a fantaskní.*“ (Lederbuchová, 2002, s. 255) V *Mementu* se setkáváme s prostorem reálným, ať to již byly kluby pro mladé, polorozpadlé domy, kde se mladí lidé sdružovali, okraje měst, sídliště či nevyužívané haly, kde tito lidé často přebývali i delší dobu. Výběr reálného prostoru odpovídá také tématu a poslání knihy, které by mělo být co nejvíce blízké mládeži. Narkomané také často utíkali pod vlivem drog do svého smyšleného světa, do kterého nám dali nahlédnout svými expresivními popisy. V *Mementu* popisuje hlavní postava Michal svůj převoz v sanitce do nemocnice těmito slovy: „*To není voda, ale hlína. Zasykali mě? Zbavili se mě? Přece jen to dokázali. Ale já pořád žiju. Kdyby mě sloupec hlíny netlačil na prsa, mohl bych dýchat. Nebreč, mami! Já žiju. Zachraňte mě! Dostaňte mě z toho! Někde nalevo v hlíně zašustila myš. Ne myš, krysa. A druhá. Pomoc!* (s. 15)

Celý román vznikl převážně díky zájmu Radka Johna o drogovou problematiku. Díky svému monitorování pražského drogového podsvětí mohl nahlédnout velmi blízce do životů lidí, o kterých píše. Setkáváme se převážně s narkomanem Michalem, sledujeme jeho životní osudy, jeho počátky užívání drog i jeho smutný konec. Co stálo za zrodem Michalova prvního kontaktu s návykovými látkami? Jako spouštěč jeho problémů je zde uveden nedobrý vztah s otcem, ke kterému také míří přímá obžaloba: „*Nikdy nedokázal*

řít něco normálně. Vždycky jen výčitky, nadávky, výchova. Když se mnou občas mluvil, tak jen aby mi něco přikázal. Nikdy se nesnažil chápat taky mě. Vždycky jen co já musím. A když jsem řek, co si myslím, vysmál se mi, že ještě ničemu nerozumím. Nikdy mě nebral vážně.“ (s. 32)

Stejně ostrá slova jako k otci pronáší Michal také ke společnosti, kterou vnímá jako zkaženou. Obecně se v literatuře s drogovým tématem často setkáváme s obžalobou společnosti, kterou mladý člověk považuje za nestimulující, jednotvárnou. Má strach, že v ní nenajde dostatečné uplatnění, uspokojení svých potřeb. Odsuzuje každodenní stereotyp, nechce se do něj začlenit. Tyto pocity vycházejí z přirozeného chtění něco dokázat, být výjimečný. Pokud nevidí možnosti pro svůj osobnostní růst, odmítá se začlenit, být stejný jako ostatní. Michal posílá jasný vzkaz: *„Krutej. Jeden člověk šlape po hlavě druhému kvůli penězům, kvůli kariéře, kvůli úspěchu. Každý má náramně ostrý lokty. Nikdo se nesnaží druhého pochopit, být s ním. Kouká jenom, jak ho využít, vykořistit. O takovej svět nestojím.“ (Memento, s. 230)*

Jako další silný motiv, stejně jako u předchozí skupiny – tedy autobiografické tvorby, je parta nebo skupina lidí, s nimiž mladý narkoman tráví veškerý čas. Je patrné, že toto společenství je křehké a často končí násilným vyloučením jednoho z členů, který začne ze skupiny nějakým způsobem vyčnívat či už nechce plnit příkazy samozvaných vůdců. Přichází pocity rozčarování, zklamání, pro mladého člověka je vyloučení z party ponižující. Také Michal několikrát tvrdě narazí na odpor svých rádoby přátel. Po jejich zradě již nevěří nikomu, ocitá se na ulici sám. Platí tak za svoji důvěřivost, až příliš pozdě si uvědomuje, jak moc důvěřivý byl. *„Bizarní vlčí smečka se zákony džungle? Kamarádi na život a na smrt, kteří na sebe okamžitě všechno shodí, sotva se octnou u výslechu! Jak to, že jsem tohle všechno neodhadl už tenkrát, když jsem do nich byl málem zamilovanej?“ (Memento, s. 144)*

Z celkového vyznění knihy je patrné, že s myšlenkou skoncovat se svou závislostí si pohrává každý z narkomanů. Ne každý si však dokáže svůj záměr obhájit. Záleží na síle osobnosti, na spoustě dalších faktorů, které rozhodují o tom, zda se podaří odolat dalšímu nutkání po kontaktu s drogou. Avšak svůj životní styl si přesto každý narkoman

dokáže obhájit. Velmi patrné je to právě v románu *Memento*, kde Michal, ač několika neúspěšnými pokusy o léčbu projde, nikde je nedotáhne až do konce. Své selhání si však vysvětluje po svém: *Proč? Proč riskuju, že umřu? Proč jsem začal s fetováním? Copak dokážu žít jinak? Žít. Jako kdyby to všichni uměli. Každý den do práce, najíst, koukat na televizi. A dál? Všechno pořád zoufale stejný. Na tohle vám kašlu. Rozumíte? Nechte mě! Zavřel oči.*“ (s. 30) Pro Michala svět kolem něj nenabízí žádné možnosti uplatnění, cítí se vyčleněn a zavržen. Nedokáže se přizpůsobit.

Také zde je velmi emotivně popsán motiv vlastní aplikace drogy. *„Pokusil se trefit její žílu, ale jako by mu poskakovala před očima. „Au!“ vykřikla Eva. „Pořádně! Au!“ zavyla. „Nejde to!“ Jehla znovu sjela po žíle. Všiml si dvou slz koulejších se Evě po tváři. „Ukaž!“ vytrhla mu injekci z ruky. „Drž tu bundu!“ ukázala na rukáv, kterým si stáhla paži. Další pokus. A další. Tvář zkřivená bolestí. A pak najednou uvolnění. Sesula se na zem. Stříkačka jí vypadla z ruky. Zavřela oči, opřela se zády o zeď, našla co nejpohodlnější polohu a dlouze vydychla. A co já, sakra, nadával v duchu Michal. Popadl stříkačku ležící vedle Evy. Otřel jehlu od krve. Neměl nervy hledat žílu. Alespoň ne teď. Snaž při další dávce. Urazil hrdlo druhé ampulky, natáhl dolzin a bodl se přes kalhoty přímo do stehna. Ještě pár minut, uvědomil si... Svezl se vedle Evy. Ještě pár okamžiků...“* (s. 93) Je patrné, jak drogu, její přítomnost narkoman potřebuje. Je pro její účinek schopen udělat téměř cokoli. Dokáže nahrazovat i sexuální požitek. Je vidět, jak hluboko autor pronikl do drogového podsvětí, když se dostal tak blízko, aby dokázal podobnými slovy popsat nejintimnější vztah mezi narkomanem a jeho dávkou.

Trochu odlišný pohled na toto téma nabízí lékař protidrogové stanice z románu *Memento*. *„Není důvod v tom, že jste velice líní? Že chcete zážitky zadarmo? Něco dostávat, ale nic nedávat. Nevyvinout žádné úsilí? Chcete cítit euforii, ale nejste ochotni pro to nic udělat. Nic ze sebe investovat. Nanejvýš peníze, které většinou dostáváte od rodičů, a vlastní zdraví. Když se člověk věnuje nějaké smysluplné činnosti, něčeho dosáhne, něco pořádného udělá, může pociťovat stejnou euforii, možná daleko větší a rozhodně trvalejší, než vy si dokážete vyrobit uměle. Proč se nepokusíte o euforii z toho, že něco umíte, že vás mají lidé rádi, že vás obdivují...“* (s. 230) Zatímco narkoman vidí

problémy všude kolem sebe, lékař hledá hlavní příčinu spíše ve stylu života dnešních mladých lidí. Pro literaturu napsanou dle reálných skutečností je typická postava někoho zvenčí, kdo situaci odborně komentuje, nabízí jiný pohled.

6. 3 Imaginativní tvorba

Třetí a poslední skupinou jsou knihy, které se nezakládají na skutečných událostech, příběhy jsou tedy smyšlené a vykonstruované, většinou se také jeví jako nejméně pravděpodobné, často jsou až fantazijní (*Monarcha Absint*).

Monarcha Absint

Autor: Natálie Kocábová

Velmi zvláštní kniha, která se nedá srovnat s žádným jiným dílem o závislostech, s nimiž jsem se setkala. Příběh nemá příliš děje, jedná se spíše o sled fantazijních myšlenek, snů, které se promítají jako obžaloba nudy a komformity, jež vládnu světu. Zavítáme do společnosti mladých lidí, kterým vládne Monarcha Absint, který ovládá ostatní členy své skupiny, ti jej bez výhrad poslouchají, ač si uvědomují, že žijí jen ve zvrácené iluzi světa.

Motýlik

Autor: Silvia Mozerová

Jeden z nejzajímavějších textů pojednávajících o problematice závislostí u mladých lidí. Klasický příběh dívky, která, zklamána rodinou, přáteli i svou láskou, hledá zapomenutí v drogách. Předem beznadějný vztah s mladým narkomanem je odsouzen k zániku, stejně beznadějně končí také mladý život dívky, které nedokážou pomoci rodiče ani přátelé.

Normální pako

Autor: Peter Holka

Neobyčejný život mladého chlapce, který bojuje o život své dívky Dory, která je závislá na drogách. On sám je neuzívá, přesto se zaplétá do drogového podsvětí při snaze pomoci jí. Paradoxně na celou situaci nejvíce doplácí on, který končí v ústavním

zařízení, zatímco ostatní na něj zapomínají a dál žijí svůj život.

Perníková věž

Autor: Milan Němec

Hlavní postavou románu je mladý závislák Jakub, jemuž zemře životní láska Věra. Příběh sleduje pátrání po vrahovi Věry, je lemován drogovými večírky a bezcílným blouděním party narkomanů po městech. Nečekané rozuzlení zamotá životy všech hrdinů knihy. Román byl kvalitně zfilmován, dnes patří k nejlepším českým filmům pro mládež s touto tematikou.

Pod starými duby

Autor: Renata Šindelářová

Klasický román pro dívky, který je obohacen o téma drog, jeden z mála příběhů, jenž končí šťastně. Ústředními postavami jsou dva chlapci, z nichž jeden je závislý na drogách, a dvě dívky, do nichž se zamilují.

Pusinka, Jehla

Autor: Karel Žilák

Série dvou knih od jednoho autora, volně na sebe navazující. Jedná se o drsný, syrový, možná až příliš otevřený popis životních osudů mladé dívky – narkomanky. Děj je poměrně jednoduchý, Pusinka se stává členem drogového podsvětí, kde je nejdůležitějším úkolem sehnat peníze na drogy. V příběhu se střídá několik pohledů a vypravěčů, největší prostor má však Pusinka. Text je inspirován skutečnými událostmi, které autor spojil do jednoho příběhu. Překvapí až zarážející otevřenost příběhu v oblasti sexuální, najdeme zde také nepřeherné množství vulgarismů, na druhou stranu nám zprostředkovává detailní pohled do míst spojených se zločinem, prostitucí a dealerstvím.

Úplná prázdnota

Autor: Iva Vochalová

Velmi sugestivní příběh popisuje začátky mladého narkomana Tomáše. Kniha seznamuje s první Tomášovou láskou, s partou kamarádů, která jej dovedla ke drogám.

Několikrát sledujeme jeho neúspěšný boj s drogou. Když se zdá, že je vše na dobré cestě, dozví se, že má AIDS, spáchá sebevraždu předávkováním se pervitinem.

Společné rysy imaginativní literatury

Pro kategorii imaginativní literatury je charakteristickým znakem ucelený děj. Autor zde v první řadě pracuje s příběhem, který je až posléze dotvářen drogovým podtextem. Návykové látky zde tedy nejsou stěžejní, mohou pouze doplňovat děj, který je více propracovaný, než v autobiografické tvorbě či v literatuře založené na reálných skutečnostech. Výjimku však tvoří titul *Monarcha Absint*, kde se s dějem prakticky vůbec nesetkáme. Může se také stát, že hlavní postava v tomto případě není narkomanem, pouze poskytuje pomoc příteli či přítelkyni, kteří sklouzli do problémů s experimentátorstvím (*Pod starými duby*, *Normální pako*).

Samotný autor je zde většinou jen v roli vypravěče (*Perníková věž*, *Pusinka*, *Jehla*). V tomto případě je děj podáván nezaujatě, bez detailnějších popisů a sugestivních výpovědí. Na postavy nahlížíme zvenčí, nesetkáváme se s přílišnou propracovaností vnitřních a vnějších charakteristik. Pokud je děj vyprávěn ich-formou (*Monarcha Absint*, *Normální pako*) je nám nabídnut i letný pohled do nitra hlavních postav, jsme seznámeni i s jejich myšlenkami. Jazyk hlavní postavy je nespisovný (v dialozích), často až přehnaně vulgární, naopak text autora – vypravěče je vždy spisovný. Je tak vidět jasné rozhraní mezi promluvou hrdinů a komentářů autora.

Nesetkáváme se s popisy abstinenčních stavů či aplikace drog. Není nám nabídnut užší pohled do společnosti narkomanů. Rovněž se nedozvídáme nic o příčinách, které vedly postavy k užívání drog. Motiv rodiny zde také není tak silně zastoupen jako u předchozích titulů. Naopak zde silně vystupuje motiv lásky, který stojí na začátku téměř každého příběhu (*Normální pako*, *Perníková věž*).

Pouze v jednom případě se setkáme se šťastným koncem (*Pod starými duby*). Ostatní příběhy si zakládají na tragickém konci, ať již hlavní postava zemře, či je odvážena do ústavního zařízení, popřípadě do vězení. Ve většině případů je již ze začátku zřetelné, k

jakému závěru příběh míří. Příběhy jsou šablonovité, předvídatelné.

Pro detailnější analýzu jsme si opět vybrali dvě knihy, tentokrát od sebe diametrálně odlišné. Jako typický zástupce skupiny jsme zvolili titul *Perníková věž*, jako jeho naprostý opak titul *Monarcha Absint*.

6. 3. 1 Perníková věž

Autor: Martin Němec

Jeden z nejznámějších českých příběhů o drogových závislostech. Své obliby se dočkal skvělým filmovým zpracováním se známým hereckým obsazením, po němž vznikla i knižní podoba. Film byl natočen roku 2001 podle scénáře Martina Němce, první vydání knihy přišlo ještě v témže roce.

6. 3. 1. 1 Perníková věž – dějová linie

Hlavní postava příběhu, mladý narkoman Jakub žije v Praze a jeho největší starostí je nechodit do školy, toulat se s partou a získat lásku své nejlepší kamarádky Věry, která bydlí ve stejném domě jako on.

Jeho životem otřese zpráva o Věřině vraždě. Je přesvědčen, že za její tajemnou smrtí stojí místní dealer zvaný „Pexeso“ a rozhodne se Věřinu smrt pomstít na vlastní pěst s dopomocí svého kamaráda Radka. Pomalu proniká do drogového podsvětí, nenápadně sleduje Pexesa a snaží se získat důkazy proti němu. Když vidí, že tato jeho snaha k ničemu nevede, rozhodne se k radikálnějšímu řešení. Sežene si vstupenku na maškarní ples, který pořádá právě „Pexeso“, rovněž si pořídí zbraň a chystá se dealera na zabít. Přestřelka na plese však skončí neúspěšně, jejich identita je prozrazena, navíc je poraněna Radkova přítelkyně.

Jakub se však dál trápí, své okolí nevnímá a touží po pomstě. Jeho plány několikrát ztíží policie, která se o něj začíná zajímat, musí několikrát na výslech ve spojitosti s Věřinou

vraždou. Rodiče se snaží Jakobovi pomoci, ten však stále myslí na Věru a na svou pomstu, v jeho myšlenkách se vracíme zpět do dětství, které spolu s Věrou trávili na venkově. Rozhodne se na venkov odjet a několik dní zde zůstat. Po návratu do Prahy se Jakub stále snaží vypátrat Věřina vraha, jeho poslední nadějí je soused, jenž celé dny pozoruje okolí domu, kde Jakub i Věra bydleli. Při rozhovoru se sousedem se dozví, že ten večer, kdy byla Věra zabita, šel Jakub do jejího bytu. Jakub zpočátku nevěří, postupně si však vzpomíná, jak byl onen nešťastný večer pod vlivem drog, dobýval se za svou tajnou láskou, která mu otevřela dveře a sama jej pustila k sobě domů. Ve vhodné chvíli ji přimíchal do nápoje smrtelnou dávku drogy, bezmocnou ji znásilnil, nechal ji bez pomoci umírající ležet a odešel. Jakub pod tíhou strašlivých vzpomínek páchá sebevraždu.

6. 3. 1. 2 Perníková věž – analýza titulu

Již na přebalu knihy nacházíme krátkou větu „*Literární zpracování lehce nezávislého filmu o těžkých závislostech*“.

Celý příběh nese jako jeden z mála textů o drogách prvky dobrodružné literatury. Setkáváme se zde s opravdovým a nejpropracovanějším dějem, který je nejcharakterističtější právě pro skupinu imaginativní literatury. Návykové látky zde můžeme vnímat jen jako důležitý doplněk, můžeme se však více orientovat i na samotný děj, který není z větší části s drogami spojen. Ač je Jakub popisován jako narkoman, většinu příběhu jedná s chladnou a čistou hlavou.

Jazyk knihy je převážně spisovný, v mluvě autora se neobjevují vulgarismy, rovněž slang nalezneme jen velmi zřídka. V promluvách postav je tomu již jinak. Opět se ocitáme na drogové scéně, kde lidé komunikují především prostřednictvím hovorové češtiny, vulgarismy i slang jsou časté. Jsou tak jasně rozčleněny pasáže, kdy se dostává ke slovu autor a kdy nechává promlouvat své hrdiny. Jako ukázkou uvádíme několik vět

z dialogu Jakuba a jeho kamaráda Radka: „*Radek si toho malého výbuchu nevšímá a usměje se široce na Jakuba: „Tak a což abychom si trochu napudrovali chobot?“ Jakub na něj nevěřičně pohlédl a ještě o kousek zesílil hlas: „Chobot?! Vnímáš vůbec, co jsem ti říkal? Pexeso ji voddělal...voddělal člověka, na kterým mi... záleželo. A já ho chci... já se musím pomstít! Chápeš to v tý svý nařaděný hlavě?“* (s. 28) Je poměrně jasně cítit odstup autora od látky, o které píše. Na své postavy nahlíží zvrchu, nekritizuje je, nehodnotí. Příběh sledujeme z hlediska chronologického. Pokud se dostáváme do vzpomínek Jakuba na dětství, je text oddělen kurzívou.

V knize se nedočteme nic o tom, jak Jakub začal s experimentováním s drogami. Jsme již postaveni před jasnou věc – Jakub a jeho kamarád Radek berou drogy. Také zde nenalezneme téměř žádnou zmínku o rodičích, jejich přístupu ke svému synovi. Setkáváme se s nimi jen v krátkých útržcích, v příběhu téměř nevystupují, autor je poslal na dovolenou. Pro autora je důležitější přítomnost, jak Jakub začal se svou závislostí, není pro příběh důležité. Tak jak je tomu u většiny titulu z kategorie imaginativní literatury o drogách. Není zde také žádná zmínka o tom, že uvažuje o abstinování nebo o léčení.

Ač v tomto příběhu hrají drogy svou nezastupitelnou roli – pod jejich vlivem zabíjí Jakub svou kamarádku Věru – nenalezneme zde prakticky žádné popisy aplikace drog či závislostního syndromu, jak tomu bylo běžné u předcházejících titulů. Sám autor přiznává, že knihu nepsal s přímým úmyslem dotýkat se tématu návykových látek, jeho úmysl byl jiný, o čemž se Martin Němec v doslovu *Perníkově věže* rozpovídal: „*Dozvěděl jsem se, že v televizi vypsalí soutěž na scénář k detektivce. Sedl jsem k počítači a vůbec jsem netušil, o čem psát. Byl slunný den a na okno, ze kterého jsem chvílemi zrudně vyhlížel, usedla moucha. „Na okno usedla moucha,“ začal jsem psát. Pak už to šlo samo. Tu soutěž jsem nevyhrál.*“ (s. 239) Samotná kniha tedy byla původně psána jako detektivka, o čemž svědčí i výstavba děje, který postupně graduje až ke svému nejvyššímu bodu. Příběh má dva vrcholy, tím prvním je přestřelka v klubu ZOO, kde se Jakub pokouší zabít domnělého vraha Věry, druhým vrcholem je závěr, v němž se Jakub dozví, kdo je skutečným vrahem.

Přestřelkou na plese se nebudeme příliš detailněji zabývat, není pro náš přehled až tak důležitá. Spíše se zaměříme na zřejmě nejkřičivější scénu, tedy tu poslední. V ní se Jakub konfrontuje se sousedem na invalidním vozíku, jenž tráví velkou část dne sledováním lidí v domě a v jeho okolí. Tento rozhovor je osudový, pro ilustraci uvádíme závěr jejich společného dialogu: „*Muž na vozíku hledí zamračeně přes svůj šálek s čajem na Jakuba: „Koho jestli jsem viděl? Byl si tam ten chlap pro balíček, jen u dveří a... To mě nějak zkoušíte, nebo co? O co vám jde?“ Jakub znervózněl: „Nerozumím...“ Invalida trochu příkře odpovídá: „No přece, tenkrát toho sedmadvacátého u ní doma byl jen jeden člověk!“ „A kdo?“ vyhrkl nedočkavý Jakub. Invalida na něj tázavě pohlédl a pomalu řekl: „Vý, přece!“*“ (s. 219) Jakubovi se v této chvíli pomalu vrací vzpomínky na osudný večer, vybavuje si, jak posilněn drogami zazvonil na dveře od Věřina bytu, nechal se pozvat od své známé dál a pokoušel se ji svést. Když Věra nebyla jeho návrhům svolná, pomohl si vlastním způsobem, tedy přimíchal ji do nápoje drogu. Závěr knihy je složen z několika krátkých kapitol, v nichž se střídá Jakubovo rozzpomínání na onu noc vraždy (vyznačeno kurzívou) se scénami ze společného dětství obou mladých lidí na venkově. V závěru se přidává ještě jeden obraz, v němž Jakub pomalu vstupuje do jezera a ukončuje pod tíhou viny svůj život. „*Jakub má zatopený hrudník. Nad neklidnou hladinou se vznáší jeho busta. Jakubova tvář dostává podivný výraz, jako by byl v transu. Chladnou vodu jako by už ani nevnímal.*“

...

„*Jakub, sedící na kraji okraji postele, se snažil zapnout si kalhoty. Věra na hranici slyšitelnosti zašeptala: „Je mi strašně zle... Jakube, takhle to nemá být. Takhle je to špatně. Mělo to být jindy a jinak... Mně je strašně zle!“ Jakub si jí nevšímal, s opileckou důstojností poněkolkáté prohledal kapsy. Pak to vzdal, pokrčil rameny a vydal se na klikatou cestu ke dveřím.*“ (s. 237 – 238) Text nekončí happy endem, který nenalezneme téměř v žádné knize o závislostním chování.

6. 3. 2 Monarcha Absint

Autor: Natálie Kocábová

Knihy, vydána v roce 2003, vzbudila ohlas již jen svým uvedením na trh, proti němuž se zvedla vlna odporu. Sama autorka si musela svůj literární počín obhájit nejen před

veřejností, ale i před svou rodinou, která s vydáním knihy nesouhlasila. Jedná se o kontroverzní výpověď mladé generace lidí, která je pobouřena svým okolím.

6. 3. 2. 1 Monarcha Absint – dějová linie

Monarcha Absint je psán jako próza bez děje. Slova zde plynou bez nějaké větší návaznosti, celý příběh nemá ucelený děj, jde jen o proud myšlenek, snů a fantazií vypravěčky – mladé narkomanky bez jména, která žije ve společnosti zvráceného vůdce, jenž si nechává říkat Monarcha Absint. Tento samozvaný vládce a místní bůh drží ochrannou a autoritářskou ruku nad svými podřízenými, z nichž si vychovává služebnictvo a sexuální otroky. Jejich životy drží pevně ve svých rukou, jelikož disponuje obrovským množstvím drog, které rozdává podle zásluh. V této skupině žijí všichni v jednom domě, v němž je neustále tma, takže jeho obyvatelé nerozeznávají den a noc, s obrovskou zahradou, neexistuje téměř žádné soukromí, každý se intimně stýká s každým, Absint všechny zásobuje drogami ze své obrovské truhly.

Textem proplouvá množství různorodých postav, zvláštní místo zde má chlapec Kryštůfek, syn Monarchy Absinta, který zavítá do společenství svého otce. Vypravěčka příběhu s ním naváže intimní vztah. Kryštůfek je však, stejně jako ostatní v domě, citově závislý na svém autoritativním otci, na jehož popud spáchá sebevraždu. Významnou je i postava Stizsnerila, jenž každý den zavítává do společnosti Absinta, aby zvěstoval příchod noci. Setkáváme se také s množstvím metaforických obrazů – telefonát Bohu, jemuž autorka vyčítá zkažený svět, strom naděje, jenž vyrostl z těla mrtvého syna Absinta.

Vypravěčka dostává v určitých chvílích, kdy je zhnusena životem ve zvráceném společenství, chuť utéct. Bez problémů několikrát z domu odejde, ale nerozumí světu kolem sebe, svět venku je pro ni nečitelný, strašidelný, a tak se vždy vrací. Smutná, ztracená, ale ráda, že je opět mezi svými.

6. 3. 2. 2 Monarcha Absint – analýza titulu

Jedna z nejrozporuplnějších knih 21. století, která vyšla v České republice. V současné české próze je jen málo podobných textů, také proto si v té době teprve osmnáctiletá autorka vysloužila dvojnásob příjetí jejího prvního literárního počinu.

Příběh zřejmě nejvýstižněji charakterizuje slovní spojení „je jiný“. Ano, je skutečně odlišný od všech příběhů, které jsme již v předchozích částech popisovali. Naprosto se vymyká tomuto literárnímu žánru, a právě z toho důvodu se u něj chceme zastavit jako u protipólu nejen kategorie imaginativní prózy s drogovou tematikou, ale rovněž jako opaku všech dosud rozebíraných titulů. Sama Natálie Kocábová svoji literární prvotinu uvedla slovy: „*Jo, říkali nevydávat. A vysvětlili mi proč. Že prej bla a že bla a zase to jejich bla. Na to jim kašlu. Tvrdili, že mě to poškodí, jenže já už dávno poškozená jsem ... Jsme generace neomezených možností, generace absolutní komunikace. Generace absolutní přítomnosti. Jsme generace absolutna. Generace nudy. NUDY!!! A já mám z té svobody vředy. Jo – a taky jsme generace neskutečných žvástů, výmluv a omluvenek. Nikoho to nezajímá. Ani nás ne. Ale pak ať mi nikdo nevyčítá, že o tom píšu. Že píšu o tom nenápadným jedu, co si toho ti postarší tak těžko všímají.*“ (Kocábová, 2003, s. 8) Z těchto vět vyplývá nejen autorčin důvod, proč se rozhodla k vydání své kontroverzní knihy, zároveň je v nich jasně vidět i její postoj k současné společnosti, ne náhodou se o knize mluví jako o „současné výpovědi mladé generace“.

Text je psán ich-formou, děj se k nám dostává v chronologickém sledu. Autorka používá velmi vulgární jazyk plný urážek a nadávek, tak jako u většiny ostatních knih nechybí také slangové výrazy. Zajímavostí je, že text je psán s jasně viditelnými chybami, běžně schází interpunkce i diakritická znaménka. Text tedy většinou plyne tak, jak mluvíme. Bez pauz, přizpůsoben našemu stylu mluvení. „*Nikdy sem tam neviděl osobu kromě jedny holky. Vypadala jako moje bejvalá. Ptal jsem se jí, jestli to má cenu, když mě ani neviděj jak přicházím. Odpověděla, že toho viděj víc, než si vůbec dokážu představit. Jo a tak to tam strašně smrdí. Jako by tam něco pálili... Myslim jako něco zapalovali... Prostě to tam smrdí vohněm... Tak nějak sladce... Fakt to tam stojí za hovno. Sám vod sebe bych tam nepáchnul.*“ (s. 12)

Tou nejdůležitější poznámkou je, že kniha nemá děj. Je psána jako báseň, což je u imaginativní tvorby nezvyklé. A u té s drogovým tématem dvojnásob. Sledujeme proudy myšlenek autorky, často nevíme, jestli jde o sen, skutečnost či jen halucinace spojené s užíváním drog. Je složité text nějakým způsobem uchopit, pokusit se ho interpretovat, protože jako báseň má nepřeborné množství interpretací. Důležité je vybrat si tu svoji, každý může text pochopit ze svého odlišného úhlu pohledu, ze svých zkušeností, zážitků a prožitků. Jen málo motivů je popisováno poměrně jasně. Jedním z nich je samozvaný vůdce společnosti, v němž vypravěčka žije. Nechává si říkat Monarcha Absint, vzbuzuje respekt a je nepsaným králem. Vyznívá až děsivě, jak jej všichni uctívají a bez odporu se mu podrobují. On sám si je vědom své převahy, což je jasně patrné z následující ukázky: „*Přátelé, souložníci, potomci a příbuzní moji. Jsem rád, že vás tu dnes mohu takto poctit svým proslovem. Byl bych to nechal na příležitostnější dobu, až bude vedlejší jídelna prostřena, avšak jsem tak nesmírně zvědav na vaši reakci, že jsem to nemohl vydržet*“ *Začal zuřivě tleskat. Bůhví proč. Tleskali jsme s ním. Nejspíš ze slušnosti.*“ (s. 25) Můžeme zde vidět paralelu Absinta s postavou krále v drogovém podsvětí. Jako král se v drogových kruzích označuje ten, který má největší moc nad narkomany ve svém okolí, řídí obchod s narkotiky a koordinuje dealery. Také on má téměř neomezenou moc.

Pokud se podíváme na společnost, které žije v jednom domě pod vládou Absinta, nalezneme jisté shody s motivem party, kterou jsme již blíže rozebírali v předcházejících částech. I zde je ona parta, skupina lidí spojena silným poutem. Kocábová toto spojení dovedla do své absolutní podoby, kdy se každý intimně stýká s každým bez ohledu na pohlaví či věk, všichni jsou na sobě jistým způsobem závislí, a jelikož toto spojení trvá již několik generací, jsou tak všichni spojeni příbuzenskými vztahy. „*Rod založil Absintův dědeček, kterej vychoval čtyři děti. Tři dcery a jednoho syna. Dcery měly dohromady asi dvanáct dětí – a syn Absinta, Kalinku a Jáchyma. Celý tohle společenství je vlastně složený ze sestřenic, sourozenců, tet a podobně. A pak je tu pár jedinců, který sice maj stejnou krev, ale neví se přesně, či jsou.*“ (s. 21)

V nepřeborném množství různých postaviček, s nimiž se letmo setkáváme, zaujme

osoba patnáctiletého Kryštůfka, syna Absinta. Je zde vnímám jako něco čistého, nevinného, nezkaženého. Je anděl mezi ostatními zrůdami. Symbol naděje, lepší budoucnosti. Také sama autorka jej tak popisuje: „*Byl totiž jemnej jako holčička. Upřímněj a křehoučkej. Fakt se o něm nedalo mluvit jinak než ve zdobnělinách. A bál se všeho toho svinstva kolem. To jsem v noci poznala. Stačilo, abych se ho jen letmo dotkla a úplně ztuhnul. Nebo se dokonce začal třást. To není normální. Kryštůfek není zvíře jako všichni kolem.*“ (s. 24) Kryštůfek se nepodobá se svému otci, odmítá přijmout jeho pravidla, za což přichází krutý trest – smrt. Ani naděje a neposkvrněnost nemá v prohnilem světě šanci.

Jak již bylo výše napsáno, text je samotnou Kocábovou označován jako obžaloba společnosti. Tento motiv se nejvíce projevuje v telefonátu, který hlavní postava vede s Bohem. „*Bože, proč jsi mě opustil? Mám boule na rukou. Bolej mě žíly. Proč jsi mě opustil? Odešel jsi ode mě jako já od tebe... Říkám ti, že mě bolejí žíly! Už není... už není místo... Možná jsi u mě ani nikdy nebyl. Jenže já tě cejtim. Já tě tak pozitivně cejtim. Přísahám ti. Přísahám ti... Já tě cejtim... Já si tě najdu.*“ (s. 63) Jistý druh obžaloby společnosti nacházíme v každém titulu s drogovým tématem, snad jen *Perníková věž* je jej ušetřena. Tato obžaloba však není nikde adresná, až zde je putuje ke svému příjemci.

Stejně tak se ve většině ostatních příběhů naráží na otázku skoncování s drogami. Tento jev zde není tak silně zastoupen, přesto jej na konci objevíme. Ukončit závislost na návykových látkách je zde chápáno jako útek z domu. Kolem domu je obrovská zahrada ohraničená rozbitým plotem. Není proto těžké odejít, začít žít jiný život. Nikdo to však neudělá. Pokouší se o to i vypravěčka, ale stačí několik chvil života „tam venku“ a vrací se s pokorou zpět. Neumí žít v jiném světě, ve světě bez pravidel, bez autority, bez svých denních dávek, které si neumí opatřit. Jediný způsob, jak opravdu uniknout z dosahu Absinta, je spáchat sebevraždu. V rozsáhlé zahradě kolem domu je pohřbeno mnoho mrtvých těl.

Závěr

Pro diplomovou práci jsem si zvolila téma *Obraz závislostního chování v literatuře pro mládež*. Hlavními důvody, které mě vedly k výběru tohoto tématu, byla snaha proniknout do nového odvětví literární tvorby, které mi bylo dosud téměř neznámé, a podat tak přehled o textech, jež se věnují fenoménu drog a jiných návykových látek. Cílem práce není nějakým způsobem propagovat návykové látky či jejich účinky. Rovněž se neztotožňuji se žádným z názorů autorů, o nichž se na předešlých stránkách zmiňuji.

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol, v nichž se postupně zabývám odborným pohledem na problematiku závislostního chování, posléze přecházím k části literární. Součástí práce je obsáhlý seznam literatury, v němž je zahrnuta nejen beletrie, s níž jsem se při tvorbě tohoto textu pracovala, ale rovněž odborné tituly. Dále příkládám přílohy, které obsahují zajímavosti z umělecké tvorby spojené s užíváním drog, tj. filmy a dokumenty, které se zbývají návykovými látkami, hudbu spojenou s užíváním či propagací drog.

Ústředním cílem textu bylo zmapovat literární tvorbu pojednávající o drogových závislostech. K tomu účelu jsem si vybrala dvacet titulů z dílny zahraniční, převážně však české tvorby, které se zabývají touto problematikou. Knihy jsem roztřídila do tří kategorií na autobiografické, inspirované skutečnými událostmi a imaginativní. Každou skupinu jsem se pokusila charakterizovat podle jejich základních rysů, podala jsem výčet titulů, které jsem do jednotlivých kategorií zařadila a v krátkosti shrnula děj a motiv každého jednotlivého titulu. Následně jsem vybrala jednoho až dva zástupce jednotlivých skupin, na nichž jsem mohla detailně ukázat jednotlivé rysy literatury o návykových látkách.

Dalším cílem bylo seznámit veřejnost s tvorbou literatury o návykových látkách, která je předkládána jejich dětem. Tento druh literatury vnímáme jako velmi přitažlivý pro dospívajícího člověka, proto je z mého pohledu důležité, aby si dokázal vybrat to

kvalitnější, co je dostupné na českém trhu. Tento výčet by měl sloužit k jasnému přehledu toho, co dostávají mladí lidé ke své četbě k dispozici.

Při přípravě diplomové práce jsme využívali převážně odborné literatury pojednávající o návykových látkách, dále pak beletrii, v níž mají narkomané a užívání drog výsadní postavení.

Seznam použité literatury

PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím*. Vydání 1. Olomouc: Votobia, 2001. 204 s. ISBN 80-7198-457-4.

HOLKA, P. *Normální pako*. Vydání 1. Praha: Fortuna Print, 1993. 115 s. Bez ISBN.

VOCHALOVÁ, I. *Úplná prázdnota*. Vydání 1. Praha: Erika, 1998. 181 s. Bez ISBN.

SVÁTEK, D. *Zatracení*. Vydání 1. : Adonai, 2002. 232 s. ISBN 80-86500-59-4.

NĚMEC, M. *Perníková věž*. Vydání 1. Frýdek-Mýstek: Alpress, 2002. 239 s. ISBN 80-7218-686-8.

GREGORYOVÁ, S. *Zapomeňte, že jste měli dceru*. Vydání 1. Jota, 2003. 262 s. ISBN 80-7217-246-8.

KOCÁBOVÁ, N. *Monarcha Absint*. Vydání 1. Praha: Mladá fronta, 2003. 152 s. ISBN 80-204-1016-3.

JOHN, R. *Memento*. Vydání 1. Praha: Československý spisovatel, 1986. 296 s. Bez ISBN.

KEULSOVÁ, Y. *Matka Davida S. Narozněného 3. července 1959*. Vydání 2. Praha: Panorama, 1990. 296 s. ISBN 80-7038-057-8.

VACEK, J. *Žít třeba i na kolenou*. Vydání 1. Praha: SNTL, 1991. 152 s. ISBN 80-03-00608-2.

BABOIAN, D. *Vstupenka do pekla*. Vydání 1. Praha: Orbis, 1974. 240 s. Bez ISBN.

MOZEROVÁ, S. *Motýlik*. Vydání 1. Nitra: Enigma, 2008. 123 s. ISBN 978 -80- 89132-73-7.

NEČAS, L., PERGNEROVÁ, T. *Závislost nejen na lásce aneb Příliš otevřená zpověď*. Vydání 1. Praha: Ikar, 2003. 217 s. ISBN 80-249-0198-6.

SCHÖNEFELT, P. *Feťácká láska*. Vydání 2. Praha: Maťa, 2004. 154 s. ISBN 80-7287-078-5.

ŠINDELÁŘOVÁ, R. *Pod starými duby*. Vydání 1. Praha: Petra, 1999. 158 s. ISBN 80-85984-66-0.

CIMICKÝ, J. *Andělský prášek*. Vydání 1. Praha: Baronet, 2003. 240 s. ISBN 80-7214-552-5.

ŽILÁK, K. *Jehla*. Vydání 1. Brno: Jota, 2005. 182 s. ISBN 80-7217-364-2.

ŽILÁK, K. *Pusinka*. Vydání 1. Brno: Jota, 2005. 165 s. ISBN 80-7217-328-6.

MARADONA, D. *Já, Diego*. Vydání 1. Bratislava: Cesty, 2001. 191 s. ISBN 80-7181-542-X.

CHRISTIANE, F. *My děti ze stanice ZOO*. Vydání 5. Ostrava: Oldag, 2005. 261 s. ISBN 80-86508-69-2.

NEŠPOR, K., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami*. Vydání 3. Praha: SZU, 1999. 54 s. ISBN 80-7071-123-X.

ŠTASTNÁ, L., ŠUCHA, M. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí*. Vydání 1. Praha: UK v Praze, 2010. 48 s. ISBN 978-80-254-6807-4.

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Vydání 1. Praha: Portál, 2001. 160 s. ISBN 80-7178-515-6.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislostí*. Vydání 1. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996. 203 s. ISBN 80-85121-52-2.

GÖHLERT, F., KÜHN, F. *Od návyku k závislosti*. Vydání 1. Praha: Euromedia Group, k. s. - Ikar, 2001. 144s. ISBN 80-7202-950-9.

BRUNO, F. *Drogy – drogová závislost*. Vydání 1. Olomouc: Sananim, 1996. 119 s. Bez ISBN.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Vydání 3. Praha: Sportpropag, 1995. 160 s. Bez ISBN.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách*. Vydání 1. Praha: Sportpropag, 1996. 156 s.

Bez ISBN.

NEŠPOR, K. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. Vydání 1. Praha: Portál, 1995. 126 s. ISBN 80-7178-086-3.

MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. Vydání 1. Olomouc: UP Olomouc, 2005. 295 s. ISBN 80-244-1075-3.

MACURA, V. A kol. *Slovník světových literárních děl A – L*. Vydání 1. Praha: Odeon, 1988. 475 s. Bez ISBN.

MACURA, V. A kol. *Slovník světových literárních děl M – Ž*. Vydání 1. Praha: Odeon, 1988. 459 s. Bez ISBN.

NÜNNING, A. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006. 911 s. ISBN 80-7294-170-4.

PAVERA, L., VŠETIČKA F. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 422 s. ISBN 80-7128-124-1.

MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. Vydání 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. 199 s. ISBN 80-210-1009-6.

KREMLIČKOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Vydání 1. Praha: SPN, 1997. 116 s. ISBN 80-85937-60-3.

LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Vydání 1. Praha: H&H Vyšehradská, s. r. o., 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

KARPATSKÝ, D. *Labyrint literatury*. Vydání 4. Praha: Albatros, 2002. ISBN 978-80-00-02154-6.

MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K. *Alkoholici, fetišáci, gambleři*. Praha: Empatie, 1995. 110 s. ISBN 80-901618-9-8.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Vydání 2. Praha: Grada, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Vydání 1. Praha: Academie, 2009. 624 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN 978-80-7367-569-1.

Internetové zdroje:

LIBA, J. Drogový informační portál. Bratislava: Generálny sekretariát Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog při úrade vlády SR, 2004. [cit. 9.3.2012.] Dostupný z [www: http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=Glossary&page=index#D](http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=Glossary&page=index#D)

Výroční zpráva o stavu drog v ČR v roce 2010 – nejnovější údaje o drogové situaci. [Cit. 30. 3. 2012.] Dostupný z [www: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/vyrocní_zpráva_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2010_nejnovejsi_udaje_o_drogove_situaci](http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/vyrocní_zpráva_o_stavu_ve_vecech_drog_v_cr_v_r_2010_nejnovejsi_udaje_o_drogove_situaci).

Přílohy

Příloha 1

Další beletrie s tématem drog

HOLDEN, K. Na vlastní kůži. Brno: Jota, 2006.

BARBARIC, S. Perly ranených srdc. Bratislava: Mariánské centrum Medžugorie, 1999.

NAGY, V. Anjel narkomanov. Prešov: Petra, 2000.

SANETRŇÍKOVÁ, I. Ještěrka. Praha: Zvon, 1990.

BŘEZINOVÁ, I. Holky na vodítku – Jmenuji se Alice. Praha: Albatros, 2007.

LÁSZLOVÁ, K. Stroskotanci života. Bratislava: Osveta, 1983.

O'LHA, Š. Drsný diktát drogy. Bratislava: Smena, 1984.

KANDY, M. Malá Julie dýchá toulen aneb Policejní sen. Praha: Nakladatelství Andrej Šťastný, 2004.

AHL, K. Peklo a ráj. Bratislava: Tatran, 1994.

Příloha 2

Film s drogovým tématem

Světová tvorba

My děti ze stanice ZOO (1981)

režie Uli Edel

2. scénář: Herman Weigel, Uli Edel

Strach a hnus v Las Vegas (1998)

– režie Terry Gilliam

– scénář: Hunter S. Thompson

Trainspotting (1996)

– režie: Danny Boyle

– scénář: John Hodge

Acid House (1998)

– režie: Paul McGuigan

– scénář: Irvine Welsh

Šňup (2002)

3. režie: Jonas Akerlund

4. scénář: Will de Los Santos, Creighton Vero

Requiem za sen (2000)

- 5. režie: Darren Aronofsky
- 6. scénář: Hubert Selby jr.

Training Day (2001)

- 6. režie: Antonie Fuqua
- 7. scénář: David Ayer

Candy (2006)

- 7. režie: Neil Armfield
- 8. scénář: Neil Armfield

Rváčův deník (1995)

- 2. režie: Scott Kalvert
- 3. scénář: Bryan Goluboff

Ex Drummer (2007)

- režie: Koen Mortier

Česká tvorba

Pravidla lži (2006)

- režie: Robert Sedláček
- scénář: Robert Sedláček

Anděl Exit (2000)

- režie: Vladimír Michálek
- scénář: Vladimír Michálek, Jáchym Topol

Zatracení (2002)

- režie: Dan Svátek
- scénář: Dan Svátek

Perníková věž (2002)

- režie: Milan Šteindler
- scénář: Martin Němec

Samotáři (2000)

- režie: David Ondříček
- scénář: Olga Dabrowská, Petr Zelenka

Mandragora (1997)

- režie: Wiktor Grodecki
- scénář: Wiktor Grodecki, David Švec

Suzanne (1996)

– režie: Dušan Rapoš

Příloha 3

Dokument s drogovým tématem

Katka (2009)

– režie: Helena Třeštíková

V pasti – Katka (2001)

– režie: Helena Třeštíková

Piko (2010)

– režie: Tomáš Řehořek

Alkohol horší než extáze? (2008)

– režie: Sophie Robinson

Příloha 4

Hudba s drogovým tématem

Česká tvorba

Na tvý louce zelený (Divokej Bill)

Na eskalátorech (Mňága a Žďorb)

Zelený list (Švihadlo)

Óda na konopí, Joint (Kabát)

Travička zelená (Alkohol)

Nerovnej boj (Tleskač)

Marihuana (Euthanazie)

San Piego (Vypsaná fixa)

Com 2gether (Tichá dohoda)

Šípková marjánka (Pepa Nos)

Ganja (UDG)

Zvířátka (Kryštof)

Já žeru kvítí (Horkýže slíže)

Sláva, už roste tráva (Žlutý pes)

Sejko-no-pí (Wohnout)

Medvídek z Bogoty (Wanastovy vjegy)

Zahraniční tvorba

Welcome to tijuana (Manu Chao)

Marijuana in your brain (System of a down)

Marijuana (Nirvana)

Ganja farmer (Marlon Asher)

Ganja song (Johnny Gass)

Cannabis (Ska-P)

Rehab (Amy Winehouse)

Cocaine Blues (Johnny Cash)

Mother's Little Helper, Sister Morphine (Rolling Stones)

Planeta Hieronyma Bosche II (Progres 2)

Cocaine (Eric Clapton)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Petra Matušová
Katedra:	českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Závislostní chování v literatuře pro dospívající mládež
Název v angličtině:	Addictive behavior in the literature for teenagers
Anotace práce:	Cílem práce je informovat o literatuře zabývající se drogovou problematikou. Pozornost je věnována především současné české literatuře, ale i knihám zahraničním. Text se snaží poukázat na přínos literatury o drogách, která patří k oblíbeným tématům dnešní mládeže.
Klíčová slova:	Literatura, drogy, mládež
Anotace v angličtině:	Objective is to inform the literature dealing with drug issues, attention is paid to contemporary czech literature, but also foreign books. The text seeks to highlight the contribution of the literature on drugs that are popular of today's teenagers.
Klíčová slova v angličtině:	Literature, drug, teenagers
Přílohy vázané v práci:	4
Rozsah práce:	69
Jazyk práce:	český jazyk